№ 32 ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ 11

1907

ԵՐԵՍՈՒՆԵՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ 11 № 32

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. Կէս տարվանը 6 րուբլի. Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊԷԿ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՄՇԱԿ“

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1907 ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(35-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ր., տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., մէկ ամսվանը 1 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն)։ Սոտորագրվել կարելի է միայն ամսի 1-ից։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ կարելի է վճարել ՄԱՍ-ՄԱՍ։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Թիֆլիսի Քաղաքային Վարչութիւնը

Յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ տպած նախնական ընտրողական ցուցակները Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի ձայնաւորներ ընտրելու վերաբերմամբ առաջիկայ քառամեակի համար կարելի է ստանալ ամեն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից, քաղաքային վարչութեան դիւանատանից, ցերեկվայ ժամը 10-ից մինչև 3-ը։ առ. 3—3

Բացված է բաժանորդագրութիւն

ՀԱՅԵԼԻ

Գեղարուեստական երգիծաբանական պատկերազարդ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ,

որը երբեմնապէս լոյս կը տեսնի «Հայելիի յաւելուած» անուան տակ։

Տարեկան բաժանորդները կը ստանան՝

1) 50 № «Հայելի»։ 2) 12 գեղարուեստական նկարներ, որ տարվայ վերջը առանձին ալբոմ կը կազմեն։ 3) 2 մեծադիր գունաւոր պատկեր հայկական կեանքից (50×60 սմ.) (Առաջին պատկերը կուղարկվի Զատկական համարի հետ, իսկ երկրորդը սեպտեմբերի սկզբին)։ 4) 1 պատի տախտակ պատկերազարդ Օրացոյց 1908 թ.։ 5) 1 յայտնի հայ երգիծաբանների խմբական նկար։

Բաժանորդագրութեան տարին է նոյեմբերից նոյեմբեր։

Տարեկան գինը պրեմիաներով Թիֆլիսում՝ 4 ր., դուրսը՝ 5 ռուբ.։ Կէս տարին՝ 2 ր., դուրսը՝ 2 ր. 50 կոպ.։ Երեք ամիսը՝ 1 ր., դուրսը 1 ր. 25 կ.։ Արտասահման՝ տարեկան 6 րուբլի, կէս տարին 3 րուբլի։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція «Аели», Дворцовая ул. № կամ Tiflis, Rédaction du ournal «Haeli».

Խմբագիր՝ Վ. Պետրոսեան, Հրատարակիչ՝ Բ. Ճէպէջեան

(ե. կ.) առ. 4—5

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բազմամեայ ընկերութիւն, որ զբաղվում է կեանքի դժբախտ դէպքերի ապահովագրութեամբ

Եկամուտների և դրամագլուխների ապահովագրութեան

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հիմնված 1835 թուին

Ընդունում է ապահովագրութիւններ ամենազանազանակերպ պայմանների և դրութիւնների, աննշան գումարներից մինչև 200,000 ր. մի անձի վրա։ Ապահովագրողների մասնակցութիւն ընկերութեան գործերում և եկամուտներում, ապահովագրական վկայականների պայմանաժամի յարատեւութիւն։ Ապահովագրական գումարների վճարում, ինքնասպանութեան դէպքում։ Ճանապարհորդութիւնների անսահմանափակ իրաւունք։ Ապահովագրութեան դադարեցման, գրաւ դնելու և աւարտման ժամանակ ամենաշահաւէտ պայմաններ։

Պահեստի և այլ դրամագլուխներ 38,000,000 րուբլու.

Մանրամասն տեղեկութիւններ, ընկերութեան կանօնադրութիւնները և հաշիւները, ինչպէս և ընդունելութեան ցուցակները, յայտարարութիւնները և այլն, կարելի է ստանալ ձրի

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Тифлисъ. Барятинская ул., № 6, телефонъ № 415։

10—10 առ (կ) Գլխաւոր ներկայացուցիչ՝ Բ. Գ. Կրասնեանսկի

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Մշտական մահճակալներով

Ելիզավետինսկայա փողոց № 79, տելեֆօն 1026.

Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր

ՄԻՔԱՅԷԼ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ.—11—12 ժ.—միզասեռական, կաշուի և սիֆիլիս։

Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆՑ.—11—12 ժ.—ջղային, ներքին հ. և էլէքտրօբուժութիւն։

Գ. Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ.—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

Ի. Ե. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՑ.—12—1 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։

Ս. Ա. ԼԻՒՐԻ.—12—1 ժ. Դքթի, կոկորդի և ականջի հ.։

Մ. Գ. ԿԻՄՕՆՍ.—1—2 ժ. վիրաբուժական հ.։

Գ. Ա. ԲԷՅԵՐ.—1—2 ժ. երեխայոց և ներքին հ.։

Ի. Ն. ԹՈՒՄԱՆՕՎ.—5—6 ժ. (երեկոյեան)-կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։

Հիւանդանոցում բժշկումն հիպնօզով, կատարվում են միկրօսկօպիական, բակտէրիօլոգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս և ծաղկահատութիւն և ծծմայրների ընտրողութիւն։

Բժշկական խորհուրդի համար վճարը 50 կոպ. Օպերացիաների և համախորհուրդների վճարը ըստ համաձայնութեան։ Փիզիօթէիկ հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է ընդհանուր սենեակներից և առանձին նոմերներից։

առ. ե. հ. կ. 23—100

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ՋԷՋ

(искуственная вощина)

Պատրաստում եմ ձեռնտու գնով, փետրվար և մարտ ամիսներում

Հասցէս Сел. Бол. Караклисъ Аветису Агабабянцъ։

առ. օր. մ. 10—15

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԸՆԿԵՐ“

Շաբաթաթերթի № 3-ը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

1, Երջանկութեան այբուբենը։ 2, Ո՞ւր է մարդը։ 3, Երեխաների առատութը։ 4, Բանուորների կրթութիւնը։ 5, Թատրօնական տաճարի անկումը։ 6, Տիեզերքի սահմանը։ 7, Գիտութեան զարգացումը։ 8, Ռընան. Յիսուսի դաստիարակութիւնը։ 9, Ցուխտսը (պատկեր)։ 10, Տիկին Պրէ-Վիզիոտի բանաստեղծութիւնները։ 11, Բանակում (գիւղի շուրջը)։

Տարեկան 5 րուբլի։ Կարելի է վճարել մասմաս, ինչպէս յարմար է բաժանորդին։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція «ИНКЕРЪ»։

առ. 1—1

ԲԺԻՇԿ

Գ. Պապովեան

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

թքի, կոկորդի եւ ականջի

հիւանդութիւնների

Ընդունում է { ցեր. 1—2 ժ. ամեն օր բացի երեկ. 5—7 ժ. ցի ուրբաթ }

Միխայլովսկի պրօսպ., տ. Ֆօրբերի № 11.

(կ. չ.) առ. 22—60

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՕՆ

Երկուշաբթի, փետրվարի 12-ին

Հայ դրամատիկ ընկերութեան խումբը

Մասնակցութեամբ տ. ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ

Պ. ԱՐԱՔՍԵԱՆԻ բենեֆիսին

կը ներկայացնէ

Կախարդված աշխարհ

կամ

ԱՐԵԳՆԱԶԱՆ

Օպերետ հէքեաթ 4 արար. և 5 պատկերով Ղ. Աղայեանի հէքեաթից

Լիբրէտտ. պ. Արաքսեանի։ Երաժշտութիւն Գր. Միրզոյեանի։ Երաժշտական խումբը կը կառավարէ Գր. Միրզոյեան։ Մասնակցում են՝ տ. տ. Աւետեան, Մելիքեան, Յասմիկ, Նունիկեան, Սիրանոյշ, Վարդուհի, Օհանեան, պ. պ. Աբէլեան, Ագելխանեան, Արաքսեան, Աղաբէգեան, Աղայեան, Աւետեան, Թաշեան, Յարութիւնեան և ուրիշները։

Սկիզբը երեկոյեան ժամը ճիշտ 8-ին է

Տեղերի գները բենեֆիսի են

Վարչութեան հերթապահ անդամ՝

Գ. Յուրինեան

Ռեժիսեոր Յ. Աբէլեան

առ. 2—2

Պատիւ ունեմ յայտնել յարգելի ընթերցողներին, որ «ԱՆՆԱՄՈՒՍ» երգիծաբանական թերթի փոխարէն փետրվարի վերջերին լոյս կը տեսնի

„ՄՈՒԽԼԱՍ“

Երգիծաբանական պատկերազարդ թերթ։

Ուղղութիւնը առաջադիմական, սակայն հեռու կուսակցական գծուծ հակումներից. խընդրում ենք այժմեանից ուղարկել նիւթերը։ Բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում, այլ կարելի է պահանջել իւրաքանչիւր համարը ցանկացած քանակութեամբ։

«ԱՆՆԱՄՈՒՍԻ» նախկին խմբագրութեան անունով ոչինչ չուղարկել։ Ժամանակաւոր հասցէս՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցը, յանձնել Յարութիւն Եսայեանին։

առ. (օրամէջ) 1—5

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Մեծ-Վանքի փողոց, № 5, ոչ հեռու Ալէքսանդրեան այգուց.

Վճարն է խորհրդի համար 50 կոպ.

Հեռախօս № 481.

Ընդունելութիւնը առ. ժ. 11—5 ժ. եր.

Բժ. Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ.—Ներքին հիւ. հինգշ., կիր. 3—4 ժամ.

Բժ. Ֆ. Վ. ԶՈՒԴՆՕՎՍԿԻ.—Վիրաբուժ. հի. երկ., ուրբ. 2—3 ժ.

Բժ. Մ. Ի. ԵԱՆՉԷՎՍԿԻ.—Ականջի, քթի և բզի, չորեքշ., ուրբ. 2—3 ժ., երեքշ., կիր. 3—4 ժ.։

Բժ. Վ. Վ. ՎՆՈՒԿՕՎ.—Վիրաբուժ., միզասեռ. երկ., հինգ., շաբ. և կիր. 2—3 ժ.

Բժ. Ն. Մ. ԱՍՊԻՍՕՎ.—Քթի, բզի և ականջի, երկ. չրեք. և շաբ. 1—2 ժ., հինգ., կիր., 12—1 ժ.

Բժ. Վ. Գ. ԲՕԺՕՎՍԿԻ.—Ներքին հիպնօզով ամենայն 4—5 ժ.

Բժ. Ա. Ն. ՏԵՏՐԱՇԷ.—Կաշուի, վեներ. ամենայն օր 1—2 ժ.

Բժ. Ա. Տ. ՌՕԶՄԱՐԻՆՍԿԻ.—Երեխ., երկ., չորեք 4—5 ժ., երեք շաբ. 3—4 ժ.։

Բժ. Ն. Ի. ՆԷՈՒՅՄԻՆ.—Աչքի, երկ., ուրբ., 12—1 ժ.

Բժ. Ա. Ա. ՆՕՎԻԾԿԻ.—Կանանց, երեխ., երեքշ., չրեք., ուրբ., շաբ., կիր. 2—3 ժ.։

Բժ. Զ. Ֆ. ՆԵՎԶՕՐՕՎ.—Ատամի հիւ. 11—5 ժ. ամենայն օր.

Բժ. Կ. Մ. ՊԻՎԱՐՍԿԻ } Կլինիքական անալիզ
Բժ. Կ. Ի. ԶՈՒԴՆՕՎՍԿԻ }

Բժ. Գ. Իւ. ՕՆՕՇԿՕ.—Բժշկ. գիմ. մասսաժ, էլէքտր. 4—6 ժամ.

Մ. Ե. ԳՈՐՕԴԵՑԿԱ.—Մասսաժ. 11—4. ժ.

Ս. ԵԱ. ՊԱՒԼՕՑԿԻ.—Վիրաբ. 12—1 ժ. ամենայն օր, կիրակի օրը 4—5 ժ.

Բժ. Կ Գ. ԳՕՐԱԼԵՎԻՉ.—Ներքին հիւանդ. ամեն օր 12—1 ժամը։

Բժ. Ա. Ա. ՄՕՆՍԷ.—Երեխ., երեքշ, հինգշ. շաբ. 4—5 ժամը։

Բժշկական խորհուրդներ, մասսաժ, սրսկել, անդամահատել, անալիզի ենթարկել, հիպնօզել, ստամոքսների և ծառաների քննելը—ըստ համաձայնութեան։

առ. (ա. օ.) 65—144

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դժուար կացութեան մասին. Վերջին տեղեկութիւն. Ընտրութիւնները Կովկասում. Պետական Դումայի ընտրութիւնների շուրջը. Պատգամաւորների կազմը. Թեմական Նոր կենտրօն. Մամուլ. Դատաստանական դահլիճից. Խաչիկ Սոնդոտեան. Սարսափելի թիւ. Բագուի վերջին դէպքը. Ախալցխայի ս. Փրկչի եկեղեցու հողերը. Դաշնակցութեան յաղթանակը Գանձակում. Գանձակի բարքերից. Ներկայացուցչական կառավարութիւն. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ԴԺՈՒԱՐ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

I

«Մշակի» № 30-ում զետեղված առաջնորդողի վերաբերմամբ «Ժամանակ» լրագիրը հակաճառութեան մէջ է մտնում մեզ հետ։

Մենք այդ յօդուածում խօսելով հայ պատգամաւորների առաջիկայ անելիքների մասին, մի բնական հարց էինք դրել, թէ ինչ պէտք է նրանք արտայայտեն Պետական Դումայում։

Անկասկած՝ ժողովուրդը կը ցանկանայ տեղեկութիւն ունենալ, թէ արդեօք նրա պատգամաւորները աջող և խելացի են ձևակերպում նրա կարիքները և պահանջները, արդեօք նրանք խոր կերպով են ըմբռնել ժողովրդի կամքի էութիւնը։ Եւ հասկանալի է, որ որքան սերտ է ընտրողների և նրանց ներկայացուցչի մէջ համախոհութիւնը, որքան ամրերմ են փոխադարձ վստահութեան զգացմունքները, այնքան հարազատ և բարոյապէս ուժեղ է ներկայացուցչութիւնը։

Եւ մենք ասել էինք.

Իւրաքանչիւր պատգամաւոր պէտք է իր համոզմունքներով և դաւանանքներով համապատասխան լինի այն դրօշակին և գործելակերպին, որ դընում է նրա վրա իր կուսակցութիւնը։

Ի՞նչ կարելի էր առարկել մի այդպիսի ձևակերպութեան դէմ։ Կարծում ենք՝ ոչինչ։

Եւ միևնոյն ժամանակ պարզ է, որ այդտեղ ոչ ընտրողներն են մի բռնութիւն կատարում ընտրեալի վրա և ոչ վերջինս է իր կամքը փաթաթում ընտրողների շլինքին։

II

Դա բնական, կանօնաւոր դրութիւնն է։ Դա ցանկալի վիճակն է։

Բայց կարող է լինել և հակառակը։ Կարող են ընտրվածները համամիտ, համախոհ, գաղափարակից չը լինել այն կուսակցութեան ծրագրի և գործելակերպի հետ, որ նպաստել է պատգամաւորների ընտրութեանը։

Դա անբնական է թւում, դա ներկայանում է իբրև մի աննեանաղական, անտրամաբանական երևոյթ։

Բայց հէնց բանն էլ այն է, որ մենք մեր յօդուածում մատնանշում էինք այդպիսի տարօրինակ երևոյթի գոյութիւնը սեզանում։

Խօսելով դաշնակցական անուն կրող պատգամաւորներ Սաղաթելեանի, Տիգրանեանի և Տէր-Աւետիքեանի մասին, մենք ասում էինք թէ՝

Նրանց հակումները և տենչերը մի բան են ասում, իսկ ցուցամոլական այն թելադրութիւնները, որ կանեն նրանց համար բիւրօները—ուրիշ բան։ Իսկ մասնաւորապէս Տէր-Աւետիքեանի վերաբերմամբ ասել էինք թէ՝

Նա անկարող պէտք է լինի կատարել ինքնուրոյն դեր, այլ պէտք է կրկնի ուրիշի թելադրութիւնները։ Նրա համար դա շատ և շատ դժուար կը լինի։ Եւ ինչու էր հարկաւոր այդպիսի ծանր կացութիւն ստեղծել մարդու համար։

III

Շատ որոշ են մեր ձևակերպութիւնները։ Եւ շատ հասկանալի։

Բայց նրանք հասկանալի չեն «Ժամանակ» լրագրի համար։

Նա ասում է՝

Պ. Քալանթարին թւում է թէ իր ընտրողների կամքը կատարել, նրանց տուած հրահանգներով—«թելադրութիւններով» ղեկավարվել նշանակում է դժուարին կացութեան մէջ ընկնել։ Ո՞վ ում պէտք է իր կամքը թելադրէ, պ. Քալանթար, պատգամաւորը իր ընտրողներին, թէ ընտրողները իրանց պատգամաւորներին։ Ի՞նչ է կարծում այդ մասին «Հայ դեմօկրատական կուսակցութիւնը»։

Մեր վերև ասածներից յետոյ յայտնի պէտք է լինի և մեր պատասխանը։

Միթէ պարզ չէ, որ ներկայացուցիչը կամ պատգամաւորը պէտք է համոզված կուսակցական լինի և իր դաւանանքներով համերաշխ ու համախոհ կուսակցութեան հետ։

Իսկ եթէ այդպէս չի լինի, այն ժամանակ առաջ կը գայ այն դժուար կացութիւնը, այն ողբերգական դրութիւնը, այն տանտալեան տանջանքը, որոնց մէջ դրված կը լինի պատգամաւորը։

Ընտրեցէք համապատասխան մարդկանց—ահա մեր պատասխանը կուսակցութեան անդամներին։

Ընտրվեցէք ձեր դաւանանքների և համոզմունքների համաձայն—ահա մեր պատասխանը ողբերգական պատգամաւորներին։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Բագուի հայկական կուլտուրական միութեան և քաղցածներին օգնող մասնաժողովի կոմիտէտը ուղարկել է Շուշու և Զանգեզուրի գաւառները իբրև լիազօրներ պ. պ. Արամ Առաքելեանին և Յովհաննէս Իւզբաշեանին։ Առաջինը կը մտնէ Շուշու տեղական մասնաժողովի կազմի մէջ, իսկ երկրորդը—Զանգեզուրի։

(«Բ.»)

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Կովկասի ազգաբնակութեան կողմից ընտրված 28 պատգամաւորներից 3-ը, իրանց քաղաքական հայեացքներով, պատկանում են սօցիալիստ-յեղափոխականների կուսակցութեանը, 9-ը՝ սօցիալ-դեմօկրատիային, 2-ը՝ դրօշակականներ, 1-ը՝ սօցիալիստ, 3-ը՝ կադետներ, 9-ը՝ յարված են կադէտներին և մէկը՝ դեմօկրատ-միապետական։

Թիֆլիս քաղաքի և նահանգի կողմից ընտրված պատգամաւորները Պետերբուրգ կը մեկնեն անդրկովկասեան երկաթուղիներով փետրվարի 11-ին։

Յունվարի 7-ին Թիֆլիսի նահանգի պատուիրակները ճաշ տուին Պետական Դումայի համար ընտրված պատգամաւորների պատուին։ Ճաշին, բացի պատուիրակներից, ներկայ էին գիւղացիների և ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչները։ Արտասանվեցին մի քանի ճառեր։ Ասվեց, որ անհրաժեշտ է մասնակցել Պետական Դումայի օրէնսդրական աշխատանքների կազմակերպման և Դուման միացնել հզօրաւոր կապերով համայն պետութեան ազգաբնակութեան հետ։

Քութայիսի կողմից նոր ընտրված Պետական Դումայի անդամ Իրակլի Ծերեթելին ընտրութիւնների օրը եկել է նահանգապետի մօտ և յայտնել է, որ նա ցանկանում է ժողով գումարել և մօտիկ ծանօթանալ ազգաբնակութեան ամենաանհրաժեշտ կարիքների հետ, և բացի դրանից, այդ տեսակ ժողովը Պետական Դումա գնացող պատգամաւորի համար շատ կարևոր կը համարվի։ Նահանգապետը չէ համաձայնել թոյլատրել պ. Ծերեթելին և խոստացել է միջնորդել Փոխարքայի առաջ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Հեռագրով)

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 փետրվարի։ Գիշերվայ ժամը 1-ին վերջացաւ ընտրողական բիւլէտենների համարելը վերջնականապէս 10 քաղաքամասերում, ուր անցան 114 կադէտ պատուիրակներ, 9 հոգի ձախակողմեաններնի բլօկից և մէկ հոկտեմբերական։ Մոսկվայի մասում վերջնական հաշիւը յետաձգվեց վաղվան, իսկ Ալէքսանդրօ-Նէվսկի մասում դեռ չէ վերջացած փոխ-մասնաժողովներից մէկի մի սխալմունքի պատճառով, բայց և այնպէս յաղթութիւնը այդ թաղամասերումն էլ լիովին ապահոված է կադէտների համար։ Այդպիսով Պետերբուրգի կողմից ընտրվող 160 պատուիրակները կը կազմեն 150 կադէտներից, 9 ձախակողմեաններից և մէկ հոկտեմբերականներից։ 135,304 ընտրողներից ներկայ էին 66,982 հոգի, կամ 49,5 %։ Կադէտների օգտին տուին 298,187 թերթիկ, ձախակողմեաններին—183,842 հատ, հոկտեմբերականներին—180,646 հատ, աջ կողմեաններին—53,898 հատ. Ուժեղ պայքար մղվեց Վասիլէվսկի րայօնում, ուր կադէտները յաղթեցին հոկտեմբերականներին 200 ձայնի մեծամասնութեամբ։ Կադէտները այդտեղ ստացան 39,555 թերթիկ, հոկտեմբերականները 39,355, ձախակողմեան բլօկը—32,942, իսկ աջակողմեան բլօկը—6,800։ Եթէ հոկտեմբերականները և աջակողմեանները համաձայնութիւն կապած լինէին, կադէտները կը յաղթվէին անշուշտ, որովհետև աջակողմեանները 400 ձայնով աւելի ունէին։ Փորթարանա-զաւօդային Վըբօրգեան րայօնում ձախակողմեանները ամբողջովին անցկացրին իրանց ցուցակը, ստանալով կադէտներից 3433 ձայնով աւելի, այսինքն 12,474 ձայն ընդդէմ կադէտների ստացած 9,041-ի։ Կօլօմենսկի րայօնում կադէտները ստացան 200 ձայնով աւելի, քան ձախակողմեանները և 300-ով աւելի, քան հոկտեմբերականները։ Սահմանադիր-ռամկավարները ստացան 11,754 թերթիկ, ձախակողմեանները—9982, հոկտեմբերականները—9550։ Լիտէյնի մասում կադէտները ստացան 40,916 թերթիկ, հոկտեմբերականները—31,561, ձախակողմեանները—12,699, իսկ աջակողմեանները—9,703։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 9 փետրվարի։ Պետական դիւանատունը հրաւիրում է այն լրագիրների խմբագրութիւններին, որոնք կը ցանկանան Պետական Դումայում և Խորհրդում ունենալ իրանց սեփական թղթակիցները, ուղարկել փետրվարի 14-ին, ցերեկվայ ժամը 2-ին Պետական Դիւանատան շէնութիւնը իրանց ներկայացուցիչներին, իւրաքանչիւր խմբագրութիւնից մէկական հոգի, խմբագրութեան յատուկ գրաւոր վկայաթղթով և լիազօրութեամբ՝ մամուլի ներկայացուցիչների օթեակներում նրանց տեղերը որոշելու համար։

Սենատին տուած ուկազով Խարկովի ընտրութիւնները նշանակված են փետրվարի 18-ին, Ռիգայինը—23-ին, Իրկուտսկինը—մարտի 22-ին։

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ԿԱԶՄԸ

Վօրօնէժի նահանգի կողմից—Բօլչեվ, ստարօօբրեադեց. Օգնօկօզօվ, առևտրական. Տուլինօվ, պաշտօնաթող ունտէրօֆիցէր. Խօրեկին և Վօրօբիէվ, բոլորն էլ չափաւորականներ են. Մինխալենկօ, սահմանադիր-ռամկավար. բոլորն էլ գիւղացիներ, հողագործներ, ռուսներ, վերջին հինգը ուղղափառներ են։

Կուրսկի նահանգի կողմից—Տատաշիբօվ, հողագործ. Սմիրնօվ, զէմստվային բժիշկ. երկուսն էլ սահմանադիր-ռամկավարներ են։

Լօխվիցկի, Պրանիխ, սահմ.-ռամկ. Բէլօնօվսկի, ձախակողմեան, ազնուական. Աֆանասէվ, Վօլկօվ, Ռուսանօվ, բոլորն էլ անկուսակցականներ, աջակողմեաններ, գիւղացիներ։

Նիժնիօվգօրօդի նահանգի կողմից—Կիւրիէվ, գիւղացի, անկուսակցական, ձախակողմեան. Սավէլէվ, Դումայի նախկին անդամ, սահմ.-ռամկավար. Վլադիմիրսկի, աւագ քահանայ, քրիստոնեայ սօցիալիստ. Իկօննիկօվ, Դումայի նախկին անդամ, սահմ-ռամկավար. Ռոմանօվ, գիւղացի, սօցիալ-դեմօկրատ։ Մի ուրիշ թղթակցի տեղեկութիւնների համաձայն Վօլինսկի նահանգում ընտրվել են Բէյն, Շուլգին և Գէշտանսկի, աջակողմեաններ. Բելեակօվ, կենտրօնական. Դըբօգլաւ, չափաւոր առաջադիմական. Գակավից, Կաբիշչուկ, Իւշչուկ, Նիկօնչուկ, Վաս, Կօրէնչուկ, Վասիւտին և Իգնատիւկ, ռուս մարդկանց դաշնակցութեան անդամներ։

Ընտրվել են 415 պատգամաւորներ, որոնցից 75-ը միապետականներ են, 41-ը չափաւորականներ, 254-ը ձախակողմեաններ, 44 հոգի ազգային կուսակցութիւններից։

ԹԵՄԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԵՆՏՐՕՆ

I

Ղրիմի հայերը մի հարց են յարուցել հրապարակօրէն։ Նրանք առաջարկում են թեմական կենտրօնը փոխադրել Քիշինևից դէպի Նոր-Նախիջևան։

Այդ հարցը նրանք համարում են հերթական, որը ցանկալի է լուծել առանց յետաձգելու։

Մենք կարծում ենք, որ հարցը ուղիղ է դրված և ղրիմցի հայերի ցանկութիւնը պէտք է կատար ածվի։

Արդարև, Քիշինևը իբրև թեմական կենտրօն, բոլորովին արհեստական բընաւորութիւն է կրում։ Նա ոչ ինքն է հայաշատ քաղաք, ոչ մեծ հայ ազգաբնակութիւն ունի իր շուրջը և ոչ էլ ունի հայկական հաստատութիւններ իր մէջ։ Նրա հայկական շրջապատը կամ միջավայրը պէտք է Ղրիմը լինէր, և ահա դա էլ չէ ընդունում Քիշինևի բարոյական իրաւունքը։

Եւ Քիշինևի առաջնորդարանը իր կողմից կարծես ամեն միջոց գործ էր դնում, որ սառցնէ դէպի ինքը այդ թեմի հայերի յարաբերութիւնները և այդպիսով արագացնէ այդ հարցի լուծումը, որ այժմ դրված է հրապարակի վրա։

Քիշինևը իր դերը վերջացրել է և պէտք է իր տեղը զիջէ Նոր-Նախիջևանին։

II

Իսկ Նոր-Նախիջևանը շատ և շատ առաւելութիւններ ունի իր կողմը։

Նա ինքը հայաշատ մի քաղաք է, ունի բազմաթիւ հայկական հաստատութիւններ, շրջապատված է մի քանի հայ գիւղերով, ինչպէս են՝ Նախիջևան, Չալդըր, Սալա և ուրիշներ։ Եւ իրապէս Նոր-Նախիջևանն է ներկայումս հանդիսանում իբրև կենտրօն հարաւ-ռուսեան հայութեան համար։

Պարզ է, որ բնական կենտրօնը ձգում է դէպի ինքը Ղրիմի հայերին, իսկ Քիշինևը ճանապարհից դուրս մի կէտ է, որտեղ գնալը պայմանաւորվում է միայն անհրաժեշտութեամբ։

Ղրիմի հայերի յարուցած հարցին պէտք է ընթացք տրվի և այդպիսով դիւրացնվի այնտեղի հայերի համար աւելի դիւրին յարաբերութիւններ ունենալու թեմական կենտրօնի հետ։

Դա այն դժուար և կնճռոտ հարցերից չէ, որոնց համար պահանջվում են շատ մանրամասն ուսումնասիրութիւններ և քննութիւններ։ Հարցը պարզ է և շօշափելի։

Ա. Ք.

ՄԱՄՈՒԼ

Քանի մօտենում են Պետական Դումայի գումարման օրերը, այնքան մտատանջութիւն է պատճառում այն հարցը, թէ ի՞նչ վիճակ կունենայ Դուման, թոյլ կը տա՞ն նրան բարենորոգումների գործով զբաղվելու, առանց որի անհնարին է Ռուսաստանի կուլտուրական և քաղաքական զարգացումը, թէ, ինչպէս չարագուշակ շշուկներն են ասում, կարճակեաց [illegible]: Մայրաքաղաքի մամուլը այդ առիթով անհանգստութեան նշաններ է ցոյց տալիս. նրանք միաբերան կրկնում են, որ ընտրութիւնների արդիւնքը Ստոլիպինի քաղաքականութեան դատավճիռն է և անարխիայի ստեղծողը պէտք է հեռանայ իր պաշտօնից:

Մոսկվայի «Новь» լրագիրը ասում է.

Եթէ մինչև Պետական Դումայի գումարումը Ստոլիպինի մինիստրութիւնը հրաժարական չը տայ իր պաշտօնից, որ նա այնքան անփառունակ կերպով վարում էր ամբողջ ութն ամիս, ի՞նչ կարող է տալ բիւրոկրատական և ժողովրդական տարրերի հանդիպումը: Պետական Դումայի ընդհարումը Ստոլիպինի մինիստրութեան հետ անխուսափելի է, պարզ և անվիճելի: Համերաշխ աշխատակցութիւնը անհնարին է:

Հարցը նրանումն է միայն, թէ այդ ընդհարումը երբ կը պատահի և ի՞նչ ձևով:

Եւ ահա այդ դէպքում երկիւղ է ծագում ընդհարման հետևանքի մասին:

Այդ մասին չէր մտածում առաջին Դումայի անդամների մեծամասնութիւնը, որոնք համոզված էին թէ անկարելի է արձակել ժողովրդական ներկայացուցիչներին:

Առաջին Դումայի փորձը, սակայն, ցոյց տուեց թէ ինչ ահագին ոյժ ունի ներկայումս պետական կազմակերպութիւնը:

Այն կառավարութիւնը, որ ժողովրդական մասսայի մէջ կորցնում է իր հեղինակութիւնը, դեռ երկար ժամանակ, իներցիայի օրէնքով պահպանում է իր ոյժը:

Դրա դէմ կռւելու համար պէտք է հակադրել նրան մի այլ ոյժ—հասարակական միացեալ կարծիքի ոյժը. վերջինս միայն կարող է կառավարութեան համար վտանգաւոր ճեղքված առաջ բերել ոյժերի ռէալ յարաբերութեան մէջ:

Հասարակական կարծիքի միութիւն, ամբողջ հասարակութիւնը մէկ հոգի պարձած ընդդէմ բիւրոկրատիայի —ահա այն հզօր և միակ պաշտպանութեան միջոցը, որ Պետական Դուման կարող կը լինէր ունենալ իր տրամադրութեան տակ և որը նա կարող էր հակադրել կառավարութեան ֆիզիքական ոյժին:

Ապա լրագիրը յիշատակում է այն փաստը, որ ձախակողմեան կուսակցութիւնները դէպի «կադետներն» ունեցած կոյր ատելութեամբ գրգռված պատրաստ են հեռացնել ազգաբնակութեան ուշադրութիւնը բիւրոկրատիայից, ձգտելով թուլացնել իրանց ատելի կուսակցութիւնը՝ պատրաստ են հասարակական կարծիքը պառակտված պահելու:

Ո՞վ կարող է երաշխաւոր լինել,—ասում է լրագիրը,—որ այն ժամանակ, երբ Դուման ժողովրդական իրաւունքների համար կռւելիս կը լարէ իր բոլոր ոյժերը, յոյս դընելով իր ետևում կանգնած ժողովրդի վրա,—նրա թիկունքում նորից չէ կատարվելու այն սպանիչ, նրա գործունէութիւնը վարկաբեկող գործը: Եթէ կուսակցութիւնների կռիւը Դումայից անդրադարձվելու լինի ազգաբնակութեան մէջ:

Չէ՞ միայն այդ կարող է պահպանել դեռ իներցիայի ոյժը: Ինչպէս որ ընտրութիւնների ռէակցիոներները աջողութիւն են ունենում միայն օպպօզիցիայի պառակտման շնորհիւ, այնպէս էլ վճռական րօպէից յետոյ կառավարութիւնը կարող է յաղթել ժողովրդի գիտակցութեան մէջ առաջացած պառակտման շնորհիւ:

*

«Школа и Жизнь» ամսագրի մէջ Ս. Ս. խօսելով ուսանող երիտասարդութեան դեմօրալիզացիայի մասին, հետևեալ ճշգրիտ նկատողութիւնն է անում.

Դպրոցը, որպէս հասարակական մի հիմնարկութիւն, երբ տապալվում են բոլոր միւս հին տիպի հիմնարկութիւնները, չէ կարող բարձրանալ կամ առհասարակ մնալ այսպէս թէ այնպէս անձեռնմխելի հասարակական շարժման կոհակներից: Միշտ, երբ հասարակական կեանքում կատարվում է բեկումն և բոլոր արժէքների վերագնահատութիւն, նոյն բեկմանը ենթարկվում է և դպրոցական կեանքը:

Կեանքը մի այսպիսի փոթորկոտ շրջանում չէ կարող չազդել դպրոցական կեանքի վրա: Կեանքի և դպրոցի մէջ սերտ կապ կայ և նրա ամէն մի երևոյթը երբ արտացոլում է դպրոցում, վերջինս դառնում է նրա մի անբաժան մասը: Երկիրը ծաղկում է—դպրոցն էլ է ծաղկում, երկիրը անարխիայի մէջ է—դպրոցումն էլ նոյն անարխիան է թագաւորում:

Ապա այն միտքն յայտնում, որ երկիրը քանի գտնվում է ներկայ կրիզիսի մէջ, դպրոցը անկարելի է որևէ արմատական բժշկութեան ենթարկել, և եթէ կայ մի փոքր հնարաւորութիւն օգնելու նրան, այդ միայն ժամանակակից [illegible] պահանջներին բաւարարութիւն տալն է:

Եւ այն մանկավարժը,—ասում է յօդուածագիրը,—որ ամբողջ հոգով, թերևս, նուիրված է իր գործին, պէտք է խոստովանէ, որ իր եռանդը, իր ջանքերն անհետևանք կանգնեն, քանի որ կեանքի պայմանները աննպաստ են դրա համար: Դրանից հետևում է այն, որ մանկավարժը, նախքան մանկավարժ դառնալը, պարտաւոր է լինել իր երկրի քաղաքացին, և երբ ամբողջ ազգաբնակութիւնը կռւում է հին ռէժիմի դէմ, նա միաժամանակ և պէտք է լինի ազատութեան մարտնչող: Դա ազնիւ մարդու պարտականութիւնն է: Եւ այն խառնակ վիճակը, այն դեմօրալիզացիան, որ ներկայումս գոյութիւն ունի դպրոցում, կարող է վերացնել միայն ազատ ռէժիմը, որ ժողովրդական շարժման դրօշի շնորհիւ կը հաստատվի հին կամայականութեան և բռնութեան ռէժիմի փոխարէն:

*

Թիֆլիսի պատգամաւորական ընտրութեան առիթով մի երկու օր առաջ «Ժամանակ» լրագիրը կանգ առնելով Արշակ Ջոհրաբեանի թեկնածութեան վրա, հետևեալ տողերն էր գրում, որ մենք առաջ ենք բերում քաղուածքներով, առանց կոմենտարիաների, որովհետև նրանք ինքնըստինքեան բնորոշ են «Ժամանակի» ղեկավարների հոգեբանութեան համար և պերճախօս իրանց գործելակերպի վերաբերմամբ:

Մենք չենք խօսելու և չէինք էլ ցանկանայ խօսել նրա անձնաւորութեան մասին: Մեզ համար դա ոչ հետաքրքիր է և ոչ էլ կարող է հետաքրքրութիւն ներկայացնել:

Մեզ համար հետաքրքիր է մի այլ հանգամանք, կապւած այդ պարոնի ծագման, ազգանուան հետ. մեզ համար շատ կարևոր է նրա ընտրւելուն այն պատճառաբանութիւնը, թէ այդպիսի մի ծագր պատգամաւորի և ժողովրդական ներկայացուցչի վրայ կատարւում է, որպէս զի սօցիալ-դեմօկրատիան ապացուցանէ թէ նա իսկապէս «ինտերնացիօնալ» կուսակցութիւն է, «տոգորւած» բոլոր ժողովուրդների շահերի պաշտպանութեան իղձալով:

Ողորմելի տրամաբանութիւն. միթէ կարող է հէնց իրա այդ քայլով իր ոչ-ինտերնացիօնալիզմի փաստը հաստատող տեղական սօցիալ-դեմօկրատ կազմակերպութիւնը այդ խղճուկ ֆոկուսով և սանխօպանչօյական մանեւրով «ապացուցանել» իր միջազգայնութիւնը, վրացական թթւած շօվինիզմից իր «հեռու» լինելը:

Եւ որքան վատթար վիրաւորանք հայ ժողովրդին, հայ աշխատաւորութեան. միթէ այդ արիւնաքամ և սօցիալ-դեմօկրատիայի կողմից այնքան աննկարագրելի ցինիզմով լքւած մասսաները, նոյնքան տխմար են, որքան սօցիալ-դեմօկրատները, որպէսզի ենթադրեն, թէ ինչ որ հայ, ինչ որ Ջոհրաբեան, վրացական նացիօնալիզմի կուսակցութեան անդամն ու ներկայացուցիչը քաւելու է իր ընկերների բոլոր մեղքերը և աններելի յանցանքները հայ ժողովրդի առաջ:

Միթէ նա, այդ հայ աշխատաւոր ընդհանրութիւնը, սօցիալ-դեմօկրատներով, քաղաքական այնքան ողորմելի զարգացման տէր է, որ անընդունակ կը լինի իսկոյն ըմբռնելու այնպիսի մի կոմբինացիայի անանկ լինելը, թէ կարելի է հաշտեցնել սօցիալիզմը՝ վրացական շօվինիզմի հետ, վրացական շօվինիզմը՝ ազգերի համերաշխութեան հետ, և այդ շօվինիզմի ջատագովին ու ներկայացուցչին հայ աշխատաւորութեան շահերի պաշտպանի հետ:

Եւ տարօրինակ է, որ սօցիալ դեմօկրատիան չի կարողանում հասկանալ մինչև այժմ սոյն պարզ ճշմարտութիւնը, որ հայ մասսաների անվստահութիւնը դէպի նա, հայ բանւորութեան բուռն բողոքները իրենց շօվինիստական տենդենցների դէմ, ուղղւած են կուսակցութեան ամբողջութեան, կուսակցութեան ընդհանուր ֆիզիօնօմիայի և ոչ թէ առանձին անհատների, առանձին գործիչների դէմ. և տղայամտութիւն է սօցիալ-դեմօկրատների ենթադրելը, որ այդ բողոքների ու արդար զայրոյթի ձայնը կարելի է լռեցնել Ջոհրաբեանի միջոցով, որ նրան ընտրելով կարելի կը լինի լիկւիդացիայի ենթարկել շօվինիստական գործունէութեան ամբողջ անցեալը:

Չէ որ հէնց վաղըայ օրը կը գայ ապացուցանելու, որ վրացական նացիօնալիզմի [illegible], այնպէս որպէս հաւատարիմ է միայն իր կուսակցութեան տենչերին և ցանկութիւններին, միշտ հեռու է վանելու իրենից հայ աշխատաւորներին, որոնց ատելութիւնը նրա կուսակցութիւնից միշտ այնքան պարզ գոյներով արտայայտւել է:

Ահա թէ Դաշնակցութեան լիդերները ինչպիսի լեզւով են խօսում, երբ խնդիրը վերաբերում է իրանց կուսակցական հակառակորդներին:

Երբ հարկաւոր էր հայ ընտրողների քուէն ձեռք բերել, անկիւններում նրանք ջանք չէին խնայում բորբոքելու ազգային պատասխանատւութիւնը, վախեցնելով, որ «շօվինիստ» սօցիալ-դեմօկրատները անպատճառ վրացի կուղարկեն, մինչդեռ Թիֆլիսի ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնը հայ լինելով, ներկայացուցիչն էլ հայ պէտք է լինի և, ինարկէ, անպատճառ դաշնակցական. բայց հէնց որ պատգամաւոր է ընտրվել սօցիալ-դեմօկրատ հայ, այժմ Դաշնակցութեան լիդերները այլ երգ են երգում և դաւանանքների խնդիրը մէջ տեղ բերելով ցեխոտում հակառակորդին:

«Մշակը» հէնց սկզբից կանգ առաւ այդ տեսակէտի վրա. լինի պատգամաւորը դաշնակցական թէ սօցիալ-դեմօկրատ այդ միևնոյնն է մեզ համար, ուշադրութեան արժանի է քաղաքական հոսանքների ընդհարումը և ընտրւածների արժանաւորութիւններն ու օգտակարութիւնը:

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Երգչուհի օրիորդ Պապայեանի և նրա հօր սպանութեան գործը:

Երեկոյեան 8 ժ. 45 րօպէին սկսվում է կողմերի վիճաբանութիւնը: Նորանոր աւելացող ամբոխի կուտակումից անկարելի է դառնում մուտքը դէպի դատաստանական դահլիճ: Հոսանքի ճնշումից և սեղմումից ուժով ներս խուժվող հասարակութեան մէջ լսվում են կանացի ջղային յուսահատ ճչոցներ, մարդկային աղմուկներ, ապակիների ճայթիւն, մինչև որ ոստիկանութիւնը մեծ ոյժ գործ դնելուց յետոյ մաքրում է մուտքը:

Նիստը բացվում է դատախազի օգնական Ն. Ն. Բիբիկովի մեղադրական ճառով. նա ասաց հետևեալը.

«1904 և 1906 թւերի վերջերին Աստրախանը սոսկաց երեք սպանութեան տպաւորութեան տակ—Ղրղզեանների, Ադիկսի և Պապայեանների, որոնք աչքի են ընկնում իրանց անխղճութեամբ և սպանութեան հանգամանքներով: Այդ սպանութիւնները իրանց հետ տարան 6 մարդկային կեանք, որոնցից 4-ը բաժին ընկաւ կանացի սեռին: Այդ իւրաքանչիւր ոճրի հետ կապված է ներկայ գործի գլխաւոր մեղադրեալ Թաղիեվի անունը: Առաջին գործի առիթով նա կասկածվում էր և նրա բնակարանը խուզարկութեան ենթարկվեց. երկրորդի առիթով ոստիկանութիւնը նրան խիստ հսկում էր և վերջապէս միայն վերջինի առիթով նա ձերբակալվեց: Եւ մեղադրեալների ով լինելը Պապայեանների սպանութեան գործում յայտնվեց պատահմամբ, այն էլ շնորհիւ այն հանգամանքի, որ Պապայեանների աղախնուն աջողվեց դուրս պրծնել Թաղիեվի ձեռքից, որը արդէն բռնել էր նրա քղանցքից: Անկասկած այդ կինը, որ լաւ նշմարել է մարդասպանին և Պապայեանների սպանութեան ականատեսն է այսօր ներկայանում, ինքն էլ դատապարտված էր մահվան. ուրեմն մեծ համարձակութիւն հարկաւոր չէ ներկայ գործը անուանել ոչ միայն Պապայեանների սպանութեան գործ, այլ և Պրեանիկովայի հրաշալի ազատութեան գործ:

Ներկայ գործը սպանվածների անձնաւորութեան և Թաղիեվի «հռչակ»-ի պատճառով մեծ ժողովրդականութիւն է ստացել: Հասարակութեան մէջ շրջում են ամեն տեսակ լուրեր: Թաղիեվի շուրջը կազմվել է մի ամբողջ առասպել, և, անկասկած, պ.պ. երդուեալ դատաւորներ, ներկայ գործի վերաբերեալ դուք արդէն կազմել էք այս կամ այն կարծիքը: Ի նկատի առնելով արդարադատութեան շահերը, ես պարտաւոր եմ զգուշացնել ձեզ, որ, մտար գործելով այս դահլիճ, աւելի նշանաւոր անուն էք ստանձնել ձեր վրա՝—դատաւորների անուն: Այժմ ձեր միջոցով, ստէպ փոփոխական և սխալական, հասարակական կարծիքը մուտք է գործում արդարադատութեան մէջ, արտաքին ազդեցութիւնից ազատ մնալու, և, ձեր ուղիղ, արդար վճիռը արձակելու համար, դուք պէտք է հիմնվէք առանձնապէս այն փաստերի վրա, ինչ որ այստեղ, դատական նիստում ուսումնասիրեցիք և քննեցիք:

Ներկայ նիստում բացակայ է վկայ Պիրագովան, և պաշտպանները խնդրելով յետաձգել գործը, յանդիմանութիւն կարդացին նախագահական դատարանի հասցէին, որ սա Պիրագովայի կոչնագիրը ուշացրել է. իսկ Թաղիեվը ուղղակի մեղադրում է ոստիկանութեանը, որ դա նպատակով չէ որոնել վկային: Իմ կողմից պիտի նկատեմ, որ պաշտպանների արած յանդիմանութիւնը դատարանի հասցէին ինձ անհասկանալի է. իսկ Թաղիեվի մեղադրանքը տեղական ոստիկանութեանը, որ նա դիտմամբ չէ փնտռել Պիրագովային,—միանգամայն անհիմն է: Չէ՞ որ մեղադրութեան ներկայացուցչի համար Պիրագովան ամենակարևոր միակ վկան է. իսկ դատական քննութիւնից մենք կարող էինք համոզվել, որ ոստիկանութիւնը ոչ մի դէպքում Թաղիեվին նպաստաւոր չէ հանդիսանում, և, եթէ ենթադրութիւնների դիմենք, աւելի ճիշտ կը լինի, եթէ ասենք, որ Պիրագովան դատարանին չէ ներկայացրել, որովհետև ինքը Թաղիեվը միջոցներ է ձեռք առել նրա չը գալուն, կամ Պիրագովան, զգալով որ ինքն է Թաղիեվին գլխաւոր մեղադրողը, վախեցել է և միջոցներ է գործադրել խուսափելու դատարանում ցուցմունքներ անելու անհրաժեշտութիւնից:

Չեմ կարող լռութեամբ անցնել և Բեկովի տուած բացատրութիւնների մասին, որ ասաց այստեղ դատարանում: Նա, նորից խոստովանելով իր գործած ոճիրը, ասում է, որ սպանութեան ժամանակ իր և Մաթուսովի հետ եղել է ինչ-որ մի անծանօթ հայ. ի հարկէ այդ առասպելին—հայի մասին—չէ կարելի նշանակութիւն տալ, որ Թաղիեվը զինվելով և Մաթուսովի ու Բեկովի հետ Պապայեաններին սպանելու գնալիս՝ յետ է դառնում Պոլիցէյսկի կամուրջից և ինչ-որ մի օրիորդի պատճառով թողնում է իր ընկերներին ու փոխում է Պապայեաններին սպանելու միտքը: Միևնոյն ժամանակ նոյն կամուրջի վրա, նոյն րօպէին, յայտնվում է մի անծանօթ հայ, որ Բեկովի և Մաթուսովի հետ գնում է ոճիր գործելու: Իսկ ոճրագործութիւնից յետոյ այդ հայը նորից անհետ կորչում է, և Բեկովն ու Թաղիեվը իրանց բնակարանում ձեռքերն են լուանում և փոխում են իրանց արիւնոտ շապիկները: Ուշադրութեան արժանի է և Բեկովի բացատրութիւնը, թէ ինչու նա դատական քննիչի մօտ մատնացոյց է արել Թաղիեվին—նա այդ արել է Մաթուսովի խորհրդով. և երկրորդ՝ այդ ցուցմունքը հարկադրված է տուել, որովհետև քննիչը իր սենեակում ծեծել է նրան երկու ոստիկանի մասնակցութեամբ: Լցված ցասումով, թոյլ չեմ տալիս ինձ ամենաաղօտ կերպով մտածել անգամ, որ քննիչները, այդ ազնիւ աշխատաւորները, որոնք գործադրվող օրէնքների զօրութեամբ պարտաւորված են իրանց սենեակների լռութեան մէջ, առանց վկաների, քննել գործերը, կարողանային դիմել նմանօրինակ անխիղճ խառնակութիւնների: Քննիչների հասցէին արձակված բոլոր ցեխը ես թողնում եմ իրան Բեկովին: Ի նկատի առնելով և այն ձեռք առնված միջոցները, որոնք սկզբում գործ դրվեցին ներկայ գործի առիթով ձերբակալվածներին իրարից առանձնացնելու, անհաւատալի եմ համարում, որ Մաթուսովը կարողանար Բեկովի նկարագրած հանգամանքներում ազդել վերջինիս վրա: Անհաւատալի է մանաւանդ այն պատճառով, որ քննական գործից չէ երևում, որ Բեկովը հիմունքներ ունենար ազդվելու Մաթուսովից. վերջինս ոչ փող ունէր և ոչ էլ այն ազդեցութիւնը, որով կարողանար ստիպել Բեկովին, որ դա մատնացոյց անի և ում—Թաղիեվին, որը միշտ Բեկովի հետ միասին էր ապրում, իր հաշւով պահում էր նրան և որը յաճախ դէպս իշխում էր Բեկովի վրա...

Ո՛չ, եթէ ուզում ենք ճշմարտութեան հասնել, պէտք է գանք այն եզրակացութեան, որ Բեկովը, սրտանց խոստովանվելով քննիչին և մատնացոյց անելով Թաղիեվի վրա, որի ազդեցութիւնից այն ժամին հեռու էր, ասել է իսկական ճշմարտութիւնը. բայց այժմ, մի ամբողջ տարի ապրելով Թաղիեվի հետ բանտում և մտածելով, որ Թաղիեվին արդարացնելով իր յանցանքը չէ կրկնապատկում, նա, Բեկովը, գտնվելով Թաղիեվի գերիշխող ազդեցութեան տակ, արդարացնում է վերջինիս, դրա համար շարադրելով ինչ-որ մի հայի առասպելը:

1904—1905 թիւ ձմեռը, Ղրղզեանների սպանութիւնից անմիջապէս յետոյ, Թաղիեվը հարուստ էր: Նա մեծ-մեծ գումարների թուղթ է խաղում ակումբներում, փողերը աջ ու ձախ ցրիւ է տալիս. ամառվան դէմ նա աղքատանում է: Օգոստոս ամսին, Ադիկսի սպանումից անմիջապէս յետոյ, Թաղիեվը նորից հարուստ է: Նորից սկսվում է շռայլ թղթախաղը, գումարների ցրիւ տալը: Իսկ 1905-ի վերջերը նա փոխադրվում է էժանագին բնակարան, լոմբարդում գրաւ է դնում ամենավերջին իրերը և չնչին վարձատրութեամբ իր ծառայութիւնն է առաջարկում ոստիկանութեանը—մի խօսքով նորից աղքատանում է: Այդ ժամանակ Աստրախան է գալիս օր. Ց. Պապայեանը թաղելու իր մօրը: Խեղճը չը գիտէր, որ մօրը թաղելու հետ գալիս էր իրան էլ թաղելու: Քաղաքում յայտնի էր, և մինչև անգամ վկաներ Տէր-Սիմէօնեանցը և Կոտոյեանցը հաստատեցին, որ Ցոյա Պապայեանը նշանաւոր գումարի արժողութեամբ ունէր անդամանդներ և այլ թանկագին իրեր—նուիրված նրան, որպէս յայտնի օպերային երգչուհու, որ երգել էր Թիֆլիսում և Միլանի Սկալա թատրոնում: Այցելելով ակումբները և լինելով հասարակական շրջաններում, Թաղիեվը լսել էր Պապայեանի վերադարձի և նրա հօր միջոցների մասին և, երբ դրամական միջոցներն էլ խիստ սուղ լինելով, վճռեց օգտվել Պապայեանների հարստութիւնից և այդ առիթով համոզեց իր ընկերներ Բեկովին և Մաթուսովին: Դեկտեմբերի 28-ին, երեկոյեան 6 ժամին, նրանք երեքով գալիս են Պապայեանների բնակարանը, տեղեկանալով կողմնակի անձեր լինելու մասին, նրանք վերադառնում են, միւս անգամ գալու խոստումով:

Դեկտեմբերի 30-ին առաւօտվանից նրանք պատրաստութիւններ են տեսնում, երեկոյեան դէմ զինվում են կեստենով, մուրճով և 6 ժամին երեկոյեան գնում են Պապայեանների մօտ: Երկու Պապայեաններն էլ այդ րօպէին թէյում են իրանց սեղանատանը: Նրանց մօտ էր և աղախնի 7 տարեկան աղջիկը՝ Օլեան: Զանգակ: Աղախինը ներս է թողնում երեք այցելուի: Արագօրէն սեղանատուն են մտնում Բեկովը և Մաթուսովը: Վերջինս գլուխ է տալիս, իսկ Բեկովը մօտենում է օրիորդին և ձեռք է բռնում: Մաթուսովը այդ ժամանակ ինչ-որ մի բանով, ինչպէս երևում է՝ մուրճով, հարուած է հասցնում Պապայեանի գլխին: Դուստրը վեր է թռչում, առաջ է նետվում հօրը պաշտպանելու, ճչալով դէպի Մաթուսովը՝ «Ինչո՞ւ համար»: Եւ վայր է ընկնում Բեկովի հարուածների տակ: Սարսափահար, կամ օր. Պապայեանի հայեացքից և կամ կատարված խրողութիւնից, Մաթուսովը դուրս է վազում սեղանատանից բացը՝ աղաղակելով «ազատեցէք» և ձերբակալվելով, պատմում է վրա հասնող ոստիկանութեանը խրողութեան մասին: Թաղիեվն էլ, գտնվելով նախասենեակում և նկատելով Մաթուսովի փախչելը, ներս է վազում սեղանատուն և կեստենով վերջ է տալիս Պապայեանին: Պրեանիկովայի և Մաթուսովի աղաղակների շնորհիւ ոճրագործութիւնը յայտնվում է, և Թաղիեվը ազատութիւն է որոնում իր բնակարանում, ուր և ներս մտնելիս վազում է իր բնակարանատիրոջ Կասարովսկու մօտով՝ հեւալով, և հակառակ իր սովորութեան, նրա հետ չէ բարեւում: Ներս վազելով Թաղիեվը իր բնակարանը, հանում է ժիլետը, շապիկը և յետոյ լուացվում է: Նրանից հետ վերադարձող Բեկովը նոյնն է անում: Շուտ միջոցում վրա է հասնում ոստիկանութիւնը և նրանց ձերբակալում է: Ձերբակալելիս, նրանց փոխած շապիկների թևերը թարմ արիւնի մէջ էին թաթախված: Նոյնպիսի թարմ արիւնի հետքեր երևացին Թաղիեվի և Բեկովի միանգամայն թաց երես-սրբիչի վրա, նոյնպէս և սփռոցի ու բամբակի կտորի վրա:

Սկսվեց նախնական քննութիւնը, իսկ երկու Պապայեանները իրանց վերջին շունչն էին արձակում հիւանդանոցում:

Հայրը ուշքի չը գալով շուտով վախճանվեց: Իսկ Ցոյա Պապայեանը, տեղաւորացրած լինելով գթութեան քոյրերի համայնքում, սկզբում գտնվում էր անզգայ դրութեան մէջ և վիրահատութիւնից յետոյ սթափվեց:

Այդ յունվարի 2-ին էր: Նա այդ ժամանակ միատմի յիշում էր երեք անծանօթների դեկտեմբերի 28-ի իրանց այցելութեան գալը և ոճրագործութեան տեսարանը: Ընդամէ՛ նա սոսկալի ցաւեր էր զգում գլխում և ստէպ, բռնելով գլուխը, գոչում էր. «Տրաքում է, տրաքում...

Գիտակցութեան գալով, նա փորձեց իր ձայնը և մի անգամ հրաշալի կերպով երգեց «Տրաւիատայից» մի արիա: Յունվարի 5-ից նրա դրութիւնը սկսում է վատանալ—վէրքից սկսում է ծորել ուղեղի հիւթը... ձախ ձեռքը այլևս չէ շարժվում... տեսութիւնը կորցնում է... աղօտանում է գիտակցութիւնը...

Յունվարի 18-ին վէրքը աւելի է բացվում և նոյն ամսի 20 ին կէսօրվայ դէմ անբաղդ նահատակը այլևս չը կայ... դադարում է ապրել...

Եւ այսպէս, պ. պ. երդուեալ դատաւորներ, ուղիղ մի տարի առաջ Ցոյա Համբարձումեան Պապայեանը հրաշալի երգեց «Տրավիատայի» արիան—իր կարապի երգը: Նրա ունկնդիրները էին հիւանդանոցի ծառայողները և մէկ էլ՝ նրա վրայով արդէն սաւառնող մահը... իսկ նրա երգի քննադատը պիտի լինի յաւիտենական դատաւորը...

Այսօր, այստեղ, օր. Ցոյա Պապայեանի տարելիցին ներկայութեամբ ձեր և բազմամբոխ հասարակութեան իր երգն է աւարտում նաև Թաղիեվը, բայց ոչ կարապի երգը, այլ իր... Թաղիեվեան... Եւ ահա ձեր հաստատուն ու արդարադատ վճիռը ըստ արժանաւորութեան պիտի գնահատի «Թաղիեվեան նուագները»...

Պ.պ. երդուեալ դատաւորներ, վերջին տարիներս մեր Աստրախանը բաղդաւոր կերպով խուսափեց այն պօգրօմներից, որոնք առաջանում էին այլ քաղաքներում կուսակցական և ազգային հողի վրա, վրէժ առնելու նպատակով: Բայց Աստրախանը յուզվում է այն պօգրօմների առաջ, որոնք կատարվում են շահախնդրութեան և վաստակի տեսակէտից: Ձեր վճռով ապահովեցէք վերջապէս հասարակական կեանքը նմանօրինակ պօգրօմներից. միջոց տուէք ապրել առանց սարսափի, առանց իւրաքանչիւր րօպէ թրթռալու այդ կեանքի համար: Եւ հասարակութիւնը այդ առիթով իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնի ձեզ...»

Դատախազը, իր կէս ժամ տևող մեղադրական ճառը վերջացնելուց յետ, պահանջեց ամենախիստ պատիժ:

Այնուհետև խօսեցին պաշտպանները: Ծանր էր և անյարմար դրանց դրութիւնը, երբ հարկադրված պիտի պաշտպանէին այն չարագործներին, որոնց գործած սոսկալի ոճիրը արդէն ապացուցված էր դատարանում: Այժմ մնում էր մի ծանր վճիռ հասարակական զայրոյթին բաւարարութիւն տալու: Թէև շատերին հետաքրքրում էր, թէ ինչ պիտի ասէին մեր առաջնակարգ պաշտպանները սև սպիտակեցնելու համար: Առաջինը սկսեց Ժդանովը, Մամիշ Բէկովի պաշտպանը:

—Պ.պ. երդուեալներ, ինձ զարմանք է պատճառում այն, որ դատախազը, պահանջելով ամենախիստ պատիժ, ուզում է ճնշել ձեր ազատութիւնը: Դուք չը պիտի ազդվէք նրա խօսքերից: Ձեզ համար նշանակութիւն չը պիտի ունենայ, որ մեղադրեալների նստարանի վրա նստած է Թաղիեվը կամ սպանվածը մի նշանաւոր դերասանուհի է, այլ այն, որ մեղադրեալները հասարակ մահկանացուներ են, հետևապէս դրանցից վրէժ չը պէտք է լուծել: Այս րօպէիս անտանելի է պաշտպաններիս դրութիւնը. մենք մենակ ենք մնացել. բոլորի համակրութիւնը դարձված են դէպի սպանվածները և խղճում են նրանց: Եթէ խղճում ենք մեռածներին, ինչու չը խղճանք և դրանց դատապարտեալներին: Կասկած չը կայ, իմ կլիենտ Մամիշ-Բէկովը ինքն էլ խոստովանում է իր արածը, եղել է ոճրագործութեան տեղում, հետևապէս պէտք է թոյլ տալ, որ նա ևս մեղաւոր է. բայց նա այդ արել է որպէս ուրիշի կոյր գործիք: Միևնոյն ժամանակ նա միայն հարուածներ է հասցրել, իսկ մահը հետևել է ուշ: Մեր օրէնքով սպանելու և վիրաւորելու նպատակով հարուածներ հասցնելու մէջ մեծ տարբերութիւն կայ. երկրորդ դէպքում աւելի թեթև պատիժ է նախատեսված օրէնքով: Այստեղ ասում են, որ թալանելու նպատակով է գործվել յանցանքը. նախ դրա համար հարկ չը կար սպանութիւն գործել, այլ վախեցնել, վէրքեր հասցնել: Իսկ ասում եմ դրանք յափշտակելու նպատակ էլ չէին ունեցել. և ինչ պիտի յափշտակէին: Ասում են օր. Պապայեանը թանկագին գոհարեղէններ ունէր. թոյլ տանք: Բայց այս մեղադրեալները, որոնք միջոց են ունեցել այդքան հնարագիտութիւն գործ դնել յանցաւոր գործողութեան մէջ, դրանք միջոց էլ կը գտնէին իմանալու, որ օրիորդը իր հետ ոչինչ չէ բերել և հայրն էլ պատրաստ դրամ չէ կարող ունենալ, քանի որ գործի մէջ է դրված: Ուրեմն չը պիտի թոյլ տալ, որ յանցաւորները չը գիտէին այդ: Եթէ յափշտակելու էին գնացել, ինչու ուրեմն ոչինչ չը վերցրին. մինչև անգամ վկայ Պլենովը ասաց, որ հօր ոսկէ ժամացոյցը անգամ չէին տարել: Այսպէս ուրեմն յափշտակութիւն չէ եղել և իմ կլիենտը չէ սպանել, այլ հարուածներ է հասցրել. ուրեմն դատախազը զուր է ուզում վրէժ լուծել, իբրև թէ դա մի նշանաւոր դերասանուհի է սպանել: Պ.պ. երդուեալներ, ես խնդրում եմ գթած լինել: Ձեր ձեռքն է սուրը, որ բարձրացված է մեղադրեալների գլխին, բայց ոչ թէ նրանց սպանելու, այլ արդարութիւնը պաշտպանելու:

Շմարինը,—որ պաշտպանում էր գլխաւոր յանցաւոր Թաղիեվին,—ասաց մօտաւորապէս.

—Պ. պ. երդուեալներ, դուք, որ այստեղ բազմած էք դատաւորական աթոռի վրա, այս հասարակութիւնը, մինչև անգամ մենք պաշտպաններս մտել ենք այս դահլիճ այն նախապաշարումով, որ ոճիրը անկասկած գործված է ներկայ մեղադրեալների ձեռքով: Բայց արդարութիւնը որոնելու համար պիտի մի կողմ թողնենք նախապաշարումները, կողմնակի ազդեցութիւնները, հակառակ դէպքում դա արդար դատաստան չի լինի մեր մեղադրեալների համար, այլ թոյն: Մենք պէտք է առիթ տանք յանցաւորներին արդարանալու, ինչպէս և ընկերս ասաց, պէտք է աշխատենք թուլացնել յանցանքը: Իսկ իմ կլիենտը չի ընդունում իր յանցաւոր լինելը. նա ամբողջ ժամանակ մերժում է այդ: Այսպէս պատասխանում է նա, որ անմեղ է: Պլենովի խօսքերից էլ երևում է, որ սպանութիւնը յափշտակութեան նպատակով չէ կատարված: Աղախնի երեխան էլ Թաղիեվին այստեղ չէ տեսել: Եւ եթէ պ. դատախազը Մաթուսովի խոստովանութիւնը անկեղծ է համարում, որովհետև նա, ցուցմունք անելիս, լալիս էր ու գլուխը պատերին զարկում, այդ բոլորը անձնական տպաւորութիւններ են և ես զարմանում եմ՝ ինչպէս թոյլ է տալիս մեղադրութեան ներկայացուցիչը անձնական տպաւորութիւններով առաջնորդվել. դատաստանի մէջ խօսողն օրէնքն է ոչ անձնական տպաւորութիւնները: Բացի այդ, պ. պ. երդուեալներ, ձեր ուշադրութիւնը դարձնում եմ վկաների հակասական ցուցմունքների վրա և Մաթուսովի բացակայութեան վրա. նրա բացակայութիւնը շատ է խանգարում գործն աւելի պարզելու: Ի նկատի առէք և այն, որ օրիորդը ուշքի գալուց յետ այնպիսի դրութեան մէջ էր, որ բժիշկը կարող էր իմ կլիենտին ցոյց տալ նրան հաւաստիանալու համար, բայց բժշկի անտարբերութեան շնորհիւ այդ ևս չէ արված: Ենոտաեվսկի ադմինիստրացիայի նոյնպիսի թոյլ և անտարբեր վերաբերմունքի համար փախել է Մաթուսովը բանտից. ահա այդ բոլոր հանգամանքները ի նկատի առնելով, առաջարկում եմ արդարացնել իմ կլիենտին:

Դատախազ.—Այստեղ ասում են, որ սպանելու նպատակով չէին գնացել յանցաւորները. այլ վիրաւորելու: Եթէ գալիս են մուրճով, 3 ֆունտանոց կեստենով, որով ոչ թէ մարդ այլ եզ էլ կարելի է սպանել, ուրեմն գալիս են ոչ թէ վիրաւորելու, այլ սպանելու և նպատակն էլ յափշտակութիւնն է: Ռուսական առածն ասում է. Стукни молъ молотомъ не отзовется ли золотомъ, ուստի կրկին պահանջում եմ ամենախիստ պատիժ, և այդ կը լինի ցմահ երկուսին էլ աքսոր:

Նախագահ.—Մեղադրեալներ, ձեզ արդարացնելու համար ի՞նչ կասէք վերջին անգամ:

Թաղիեվ.—Ինձ այստեղ մեղադրում են, որ երեք սպանութիւն եմ գործել. այդքան փորձ ունենայի, միթէ ես աղախնին չէ սպանի, որ ինձ այստեղ չը հասցնէր: Ես ինձ մեղաւոր չեմ ճանաչում. ես մարդասպան չեմ. ես բեադչիկ եմ: Ամենամեծ մեղաւորը ինքը ոստիկանութիւնն է. նա գողերի հետ ընկեր է, տատման:

Նախագահ.—Զգուշացնում եմ ձեզ, եթէ ոստիկանութեան հասցէին ցեխ կը ձգէք, ձեզ կը զրկեմ խօսքից:

Թաղիեվ.—Պ. նախագահ, ինչպէ՞ս չասեմ: Ո՞րտեղից է ոստիկանութիւնը այդպէս շռայլ ապրում. ստանում են քիչ, ապրում են լաւ. բոննա, կուխարկա, կառապան, ամեն բան ունեն, որտեղից են այդ բոլորը: Եւ այդ ինչ կառավարութիւն է. Մաթուսովը պահանջում է տանել իրան Ենոտաեվսկի բանտ և, տանում են. այդտեղից փախչում է և միայն 18 ժամից յետ են իմանում: Ես չը գիտեմ. ես մեղաւոր չեմ և խնդրում եմ ինձ արդարացնել:

Մամիշ-Բէկ.—Ես չեմ սպանել, ես միայն հարուածներ եմ հասցրել. ուրիշ ոչինչ չը գիտեմ:

Այնուհետև կարճ ամփոփումից յետ՝ նախագահը ընդհատում է նիստը, որպէսզի երդուեալ դատաւորները գնեն իրանց վճռական veto-ն, որի վրա դատարանը պէտք է հիմնէ իր վերջնական խօսքը, որին անհամբեր սպասում են ամենքը:

Ահա հնչվեց զանգակը. ամենքը բռնում են իրանց տեղերը. մեռելային լռութիւնը մի ակնթարթում տիրում է դահլիճում: Երդուեալների նախագահը առաջ է անցնում և կտրուկ ձայնով կարդում է դատարանի դրած հարցերը.

1) Մեղաւո՞ր է արդեօք պարսկահպատակ, 25 ամեայ Մամիշ-Բէկը նրանում, որ 1905 թ. դեկտեմբերի 30-ին նախապէս համաձայնվելով և նախամտածված շահադիտական նպատակներով կեանքից զրկել է աստրախանցի Համբարձում Պապայեանին, մահացու վէրքեր հասցնելով նրան գլխի շրջանում:

2) Մեղաւոր է արդեօք նոյն Մամիշ-Բէկը նրանում, որ նոյն հանգամանքներում և պայմաններում զրկել է կեանքից Ցոյա Պապայեանին:

3) Մեղաւո՞ր է արդեօք պարսկահպատակ 40-ամեայ Աղա-Միր-Դամադ-բէկ-Մուստաֆա-բէկ-օղլի Թաղիևը առաջին կէտի վերաբերեալ, որի մէջ մեղադրվում է Մամիշ-Բէկը:

4) Մեղաւո՞ր է արդեօք նոյն Թաղիևը երկրորդ կէտի վերաբերեալ, որի մէջ մեղադրվում է Մամիշ-Բէկը:

—Այո՛ մեղաւոր է — իւրաքանչիւր անգամ լսվեց կտրուկ և համոզված պատասխան: Կարծես մի ծանր քար գլորվեց ամենի կրծքից և դահլիճը ազատ շունչ քաշեց: Հասարակութեան գագաթնացած զայրոյթը բաւականութիւն ստացաւ առաջին ատեանում. մնում էր երկրորդ ատեանը՝ դատաւորների վճիռը և այդ չուշացաւ: Կարճ ընդհատումից յետ, դատարանը գիշերվայ ժամը $12^1/_2$-ին արձակեց իր վճիռը.—Թաղիևին և Մամիշ-Բէկովին զրկել բոլոր իրաւունքներից և ենթարկել տաժանակիր աշխատանքի անսահման ժամանակով:

Երկու մեղապարտներից՝ Թաղիևը վճիռն ընդունեց համարձակ և յանդուգն հայեացքով. իսկ Մամիշ-Բէկը ընկճված էր. նրա դէմքին դրօշմված էր լռութիւն և յուսահատութիւն: Այսպէս վերջացաւ արիւնալի տրագեդիան: Վարագոյրը, և տխրահռչակ հերոսները ընդ միշտ իջան բեմից, տանելով իրանց հետ հասարակութեան անէծքն ու նզովքը:

Գէորգ քահ. Մկրտումեան

Աստրախան, 24 յունվարի

ԽԱՉԻԿ ՍՈՆԳՈՏԵԱՆ

Հունգարահայ «Armenia» թերթի հրատարակիչը Խաչիկ Սոնգոտեան (Kristoff Szongott) կարճատև հիւանդութիւնից յետոյ՝ ներկայ յունվար ամսի 24 ին առաւօտը վախճանվել է 64 տարեկան հասակում:

Հունգարահայ ազգայնութեան ոգին վառ պահող միակ թերթին հրատարակութեան շարունակութիւնը տարակոյսի տակ է: Այս է մանաւանդ, որ ինքնըստինքեան տխրալի լուրը աւելի ահաւոր կերպարանքով է մեզ ներկայանում:

Այդտեղ էլ կորուստը անդարմանելի է:

(«Հանդ. Ամս.»)

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԹԻՒ

Ահա ինչ կարդացինք մենք՝ նախորդ օրը՝ «С.-Петербургскія Вѣдомости» թերթում. «Ռուսաստանում իւրաքանչիւր տարի կորչում-ոչնչանում են երկու միլլիոն հարիւր հազար մանր երեխաներ: Նրանք կորչում են ժողովրդի աղքատութիւնից, կարիքի սոսկալի պայմաններից, արհեստական ծծեր ծծելուց, որոնցով կերակրում են մանուկներին մեծռուսաստանցիները:

Սարսափելի թիւ... Նրա դէմ իզուր է կռւում մանկական մահացութեան պաշտպան դաշնակցութիւնը, որը անդադար օգնութեան է կանչում հասարակութեանը, բայց և որը միշտ նիւթապէս կարօտ է միջոցների իր մեծ գործի համար:

Այդ թիւը մեզ տալիս է պաշտօնապէս ստատիստիք կօմիտետը:

2,100,000 փոքրիկ մարտիրոսների դիակներ իւրաքանչիւր տարի թաղվում են խոնաւ մայր-հողի տակ: Եւ այդ՝ Եւրոպական Ռուսաստանի յիսուն նահանգներում միայն!

Ապա ծայրագաւառներում:

Բայց միթէ վերև բերված թիւը բաւական չէ թէ քանակով և թէ ցնցող տեսակով:

Միթէ՞ բաւական չէ, որ մեր դրացի Պսկով նահանգը իւրաքանչիւր հազարից տալիս է 830 դեռահաս դիակներ, մի տարեկանից ցած. մինչդեռ Նորվեգիայում այդ միևնոյն հազարից մեռնում է 95 միայն!

Ռուս մարտիրոս-երեխաների այսօրինակ քրօնիկական թշուառութեան մասին խօսելը շատ քիչ է, պէտք է բարձրաձայն գոչել, որպէսզի հնարաւոր լինի ցնցել մեր ապատիկ, մեր անտարբեր, մեր թեթևամիտ հասարակութիւնը:

Միթէ՞ մեզ մօտ կեանքի գինը այդ աստիճան ընկած է...

Մենք բաժան-բաժան ենք եղել զանազան կուսակցութիւնների. մենք պատերազմում ենք միմեանց դէմ, բայց մենք չենք նկատում սիրոյ ջերմ ճառագայթների կատարեալ բացակայութիւնը. ինչէ՝ ատելութեան սարսուռը ամուր կաշկանդել է մեր սրտերը:

Ռուսաստանը գտնվում է իսպառ մեռնելու նախօրեակում...

Մենք սարսափում ենք, որ մի անսահման մեծ երկրում հող չը պիտի ունենանք ազգաբնակութեան համար. բայց միևնոյն ժամանակ մենք պարզ տեսնում ենք, որ XX-դ դարում ազգաբնակութեան աճումը սառուցեալ կէտի վրա պիտի մնայ կանգնած՝ մեզ մօտ:

Սթափվեցէք գէթ այժմ: Բացէք ծննդաբաններ, մանկական հիւանդանոցներ, կազմակերպեցէք ձրի կաթնարաններ, բժշկական ձրի խորհրդարաններ. վեր բարձրացրէք առողջապահական գիտութիւնները գիւղական ինտելիգենցիայի մէջ:

Դուք, որ անգործութեան և ձանձրոյթի դէմ զանգատվում էք, դուք չէք տեսնում, թէ որքան սուրբ գործեր կան կատարելու, թէ որ աստիճան կը ոգևորէք ձեզ երեխաների կոտորածի դէմ կռւելու մեծ գործը:

2,100,000 մանկական դիակներ՝ իւրաքանչիւր տարի:

Որպիսի ամօթ և խայտառակութիւն մի ազգի համար, որը իրան համարում է եւրոպական և կուլտուրական»:

Ս.

ԲԱԳՈՒԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Բագւում կատարված անարխիստական վերջին դէպքերը սարսափի մէջ են գցել ազգաբնակութեանը: Նրանք իրանց բոլորովին անզօր էին զգում այդ չարիքի դէմ կռւելու համար: Ինչպէս «Т. Л.» հաղորդում է, Դաշնակցութիւնը իր վրա է վերցրել պաշտպանու-

թեան հոգսը և «անիշխանականների» դէմ կռիւ է յայտարարել «Անիշխանականները» առաջինը յարձակվեցին դաշնակցականների վրա և նրանցից երկուսին փետրվարի 4-ին սպանեցին։ Փետրվարի 5-ին դաշնակցականները ի տրիտուր վարձատրեցին անիշխանականներին. այդ օրը փողոցներում սպանվեցին 4 անիշխանական և հրացանաձգութեան ժամանակ վիրաւորվեց ոստիկանութեան գործակալներից մէկը։ Փետրվարի 5-ին դաշնակցականները դարանամտեցին Պարապետի մօտ։ Բռնկվեց ուժեղ հրացանաձգութիւն, որը քաղաքում իրարանցում ձգեց։

Խանութները սկսեցին փակել։ Ժողովուրդը սկսեց փախչել Պարապետի մօտից։ Ոտքից վիրաւորվեց պատահմամբ անցնող մի պարսիկ։ Ասում են մէկ անիշխանական բռնված է։ Նրանք այժմ վախենում են ապրել քաղաքի հայկական մասում և փախչում են Թուրքական մասը։ Սակայն, թւում է, այնտեղ էլ այնքան ուրախ չեն այդպիսի հիւրերով, որոնք ընդունակ են գործը հասցնել մինչև լուրջ ընդհարման և եղբայրասպանութեան։ Պէտք է կարծել, որ այնտեղ էլ նրանց կը ճնշեն... Մի խօսքով այդ կռիւը բարձրացնում է ներքին տրամադրութիւնը։

Շատ փողոցներում «անիշխանականութեան» մէջ կասկածվող մարդկանց վերաբերութեամբ լինում է ձևական կալանաւորում։ Օրը ցերեկով, բոլորի աչքի առաջ, զինված խմբակներ յարձակվում էին ուրիշ զինված խմբերի վրա։ Բռնվում էր հրացանաձգութիւն։ Փախչողներին հետևում էին և կրակում նրանց վրա։ Առաւելապէս ուժեղ էր փետրվարի 6-ի հրացանաձգութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Պարապետի վրա, երեկոյեան ժամը 4-ին։ Բոլոր զոհերի թիւը առայժմ ճիշտ պարզված չէ։ Բայց ասում են, որ սպանվել են մօտ 9 հոգի և կան մի քանի վիրաւորվածներ։ Սրանց թւումն են և պատահմամբ վիրաւորվածներ, կան երբեմն «անիշխանական» սպանվածներ, թէև վերջինների վերաբերութեամբ դաշնակցականները ոչինչ չունեն։ «Անիշխանականների» «հոգեհանները» հանդիսանում են դաշնակցական նախկին զինւորները, որոնք իրանց անուանում են «կանաչ-հարիւրեակ»։ Դաշնակցութեան կոմիտէտը մի թռուցիկ է հրատարակել, որով նա ազդարարում է, թէ ոչ մի կապ նա չունի այդ հին զինւորների հետ։

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀՈՂԵՐԸ

«Մշակի» № 14-ում խօսելով վերևում յիշված հողերի մասին, վերջում ասել էինք, որ մենք դարձեալ կը դառնանք այդ հարցին։

Մինչ այդ, «Ժամանակի» 12 համարում կարդացինք, որ Ախալցխայի ս. Փրկիչ եկեղեցու ծուխը իբրև (կռակի զօրութեամբ) տէր, այդ հողերը որոշել է տալ ոչ միայն այն գիւղացիներին, որոնք նրանց մէջ բնակվում են, այլև ուրիշ 8 գիւղերի։

Հետաքրքիր է իմանալ, թէ ս. Փրկիչ եկեղեցու ծուխը ինչ լօգիկայով է առաջնորդվել, որ հողերը չէ տուել բնիկ գիւղացիներին իրանց սահմաններով, որոնք այս մօտ մի դար է ինչ այնտեղ ապրում են, այսքան ժամանակ է քաշել են մարդ գազան կապալառուների դարդը, իրանց քրտինքով մշակել են հողը, իրանց արիւնն աչքերին առած պահպանել են այդ հողերը շրջապատող թշնամիներից, մանաւանդ որ այն ժամանակ հաստատ հողաբաժին չը կար, տարածել, ընդարձակել են նրա սահմանները,—պահպանել իբրև ազգային սեփականութիւն, որոնք կեանք են մաշել այդ հողերի համար, նրանց համար տանջվել, չարչարվել, այն յոյսով, որ մէկ օր կազատվեն կապալառուների ճանկերից, ազատ կապրեն։ Եւ այսօր, երբ այդ տանջված գիւղացիք խնդիր են տալիս, իրաւացի կերպով պահանջում են, որ փոխանակ կապալառուների իրանց տրվեն այդ հողերը նոյն պայմաններով, մէջ տեղ են գալիս ուրիշ 8 գիւղ, և ս. Փրկիչ եկեղեցու ծուխը որոշում է անում այդ 8 ուրիշ գիւղերին էլ տալ, որոնք ոչ մի առնչութիւն չունեն հողերի ու նրա պատմութեան հետ։

Հարցնում ենք, ինչ բանով է առաջնորդվել Ախալցխայի ս. Փրկիչ եկեղեցու ծուխը, և ինչու տուել է 8 ուրիշ գիւղի, ոչ 68, կամ ոչ բոլոր Ջաւախեթի միւս գիւղերին, ինչ սկզբունքով. եթէ իրաւունք են համարում այդ հողերի մէջ 8 գիւղը, իրաւունք են համարելու և շատ ուրիշ գիւղեր, որտեղից էլ ուզում է լինեն դրանք։ Գիտենք, ծուխը պիտի ասէ, որ նրանք (այդ գիւղերից 2—3-ը) կապալառուների օրերով երբեմն վերցրել են այդ հողերի երեսը։ Նախ այդ օրենք չէ, որ բ՛քնակամ կապալառուները զրկելով բնիկ գիւղացիներին այսօր տուել են մի գիւղի, վաղը միւս գիւղի։ Իսկ եթէ հողի երեսը վերցնող ամեն մի անձ իրաւատէր է այդ հողերին այսօր, ապա ուրեմն և իրաւատէր են շատ խաշնարած Թուրքեր ու Թուշեր, որոնք հայակեր Կարապետ աղայի օրով վերցնում էին այդ հողերը։

Ո՛չ, պ.պ. ծխականներ, ձեր արածը սկզբունք չի գալ, ձեր ասածը լօգիկա չէ։ Գիտեմ, դուք սրան էլ պիտի պատճառաբանէք, թէ այդ (8) գիւղերը արօտատեղ չունեն, դրա համար էք տուել. լաւ, ընդունենք մի բոպէ ձեր մօրալի սկզբունքը. ապա ինչ կասէք, եթէ այդ հողերի հաստատուն բնակիչները, այն կարգալեցիք, սուլտացիք և ղատէշցիք ձեզ ասէին, թէ մեր վարելահողերը վատ են, ցորեն չի բուսնում, եթէ բուսնում է, մեր տեղը ցուրտ է, մրսում է, առէք այդ 8 գիւղերից վարելահողեր, տուէք մեզ։ Դուք դրա առաջ անշուշտ կը լռէիք, որովհետև ոչ մի օրինական և մօրալի իրաւունք չէիք համարի ձեզ հանել նրանց հողերից առնել սուլտացիներին, կարգալեցիներին և ղատէշցիներին տալու։ Այժմ ասէք, ապա ինչ բարոյական իրաւունք ունէիք դուք մի դար տանջված գիւղացու ձեռքից խլել նրա աչքի լոյսը, նրա երազած ազատութիւնը, որ ձեռք է բերել այսօր աղի-լեղի արցունքով, խլել նրանից, տալ ուրիշի. դա բացարձակ անարդարութիւն է։ Եթէ դուք այդ կարող էք անել, նախ վերադարձրէք մի դար տանջված ժողովրդին նրա ձեր որդոց կրթութեան գործին տուած մօտ մէկ միլիօն ռուբլին, դրա հետ նրա մէկ միլիօնից էլ աւելի տուած անարդար տուգանքը կապալառուներին, ապա թէ ձեռքերդ դրէք խղճերիդ և այնպէս վճիռ կայացրէք. միևնոյն ժամանակ և մի մոռանաք, որ այդ մի միլիօն ստացած եկամուտից, բացի վերջին 1—2 տարի Կարգախի դպրոցին տուած 300-ական ռուբլուց, դուք այդ գիւղերին թողել էք խուլ խաւարի մէջ, տարեկան 10—20 հազար ռուբլի առնելով՝ գործադրել էք ձեր որդոց կրթութեան վրա, լիովին արդարացնելով առածի այն միտքը, որ էշն աշխատում է, ձին ուտում։

Ո՛չ, յարգելի ծուխ, դուք սխալ էք ըմբռնել օրինական և բարոյական իրաւունքի ու սկզբունքի էութիւնը. հողի իրաւունքը նախ նրանն է, ով նրանով տանջվել է, նրան պահպանել և նրանում ապրել. և ձեր արածը որոշում չէ, պէտք է ետ առնէք ձեր որոշումը, եթէ չէք ուզում, որ ձեր արածից մի շարք բարդ և տխուր խնդիրներ առաջ գան, որից դուրս գալը ապագայում ձեզ համար շատ ծանր է լինելու։

Մենք գոնէ այս անգամ վերջացրինք, կը սպասենք, թէ ապագայում ինչ կլինի։

Յովհ. Մալխասեանց

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ» ԳԱՆՁԱԿՈՒՄ

Գանձակ, փետրվարի 7-ին

Կատարվեց և մեր պատգամաւորի ընտրութիւնը։ Ինչպէս հեռագրներից իմացած կը լինէք, ընտրված է քաղաքային դպրոցի ուսուցիչ պ. Ստեփան Տէր-Աւետիքեանը՝ Դաշնակցութեան թեկնածուն։ Անկասկած է, որ «Ժամանակը» թմբկահարելու է, թէ Գանձակումն էլ Դաշնակցութիւնը յաղթութիւն է տարել։ Բայց, եթէ ամեն տեղերում Դաշնակցութեան յաղթութիւնները Գանձակում տարած յաղթութեան նման են, այն ժամանակ պիտի ասել, որ դրանք մի շարք ամենավատ տեսակի խայտառակութիւններ են, այլ ոչ թէ յաղթութիւններ։

Ըստ արժանւոյն գնահատելու համար Դաշնակցութեան մեր քաղաքում տարած յաղթութիւնը, անհրաժեշտ է իմանալ, թէ ինչպիսի մթնոլորտ էին ստեղծել պ. պ. դաշնակցականները և ինչպիսի պայմաններով էին նրանք շրջապատել թէ ընտրութիւնը և թէ խեղճ ու կրակ պատուիրակներին, որոնք բոլորն էլ, սակաւ բացառութեամբ, ոչ-ինտելիգենտ և նոյնիսկ անգրագէտ գիւղացիներ էին։

Ընտրութիւններից դեռ երկու-երեք օր առաջ մի անսովոր իրարանցում էր նորից ընկել մեր քաղաքում. առաջին անգամից մենք մի տեսակ վախ զգացինք, մտածելով թէ մի՞ գուցէ նորից յարձակում է սպասվում Թուրքերի կողմից, որի պատճառով էլ սկսել են մեր փողոցներում մեծ թւով բիզ փափախաւոր և երկար կօշիկներով դաշնակցական զինւորներ երևալ։ Բայց շատ շուտով այդ վախը հեռացաւ, երբ իմացանք, որ այդ բոլորը միմիայն Պետական Դումայի համար «արժանաւոր» պատգամաւոր ընտրելու համար են հաւաքված։

Կային և յատուկ այդ գործի համար Թիֆլիսից եկած «ղեկավարներ». մէկը համալսարանական չէֆերից՝ պ. Աւ. Սահակեանը, միւսը հրամանատար յայտնի Վարդանը, ապա նաև տխրահռչակ ուսուցիչ, իսկ այժմ դօչի՝ Արտաշէս Մելքոնեանը։

Դաշնակցութեան զինւորական ու քաղաքացիական այս ամբողջ շտաբի ամենաառաջին հոգսը նրա մէջ էր կայանում, որ գաւառից եկող մօտ 14 գիւղացի խեղճ ու կրակ պատուիրակներին «կալմէջ» առնեն և ամեն ներելի ու աններելի միջոցներով թոյլ չը տան, որ նրանք մի որևէ կողմնակի մարդու հետ տեսնվեն։ Նամանաւանդ նրանք չափազանց զգոյշ էին պ. Սամ. Յարութիւնեանի վերաբերեալ, որը, ինչպէս գիտէք, նոյնպէս պատուիրակ էր և Գանձակի ամենահաւանական թեկնածուն էր համարվում։ Եւ պէտք է խոստովանել, որ դաշնակցական դօչիները շատ հնարամիտ կերպով տարան իրանց «ընտրողական պայքարը»։ Նրանք բոլոր գիւղացի պատուիրակներին, սրանց քաղաք ոտք դրած հէնց րոպէից, մի տեսակ ձերբակալված դրութեան մէջ դրեցին և հէնց այդ դրութեան մէջ էլ նրանց պահեցին մինչև ընտրութիւնների վերջը։ Ձերբակալված ասելով չը պէտք է սակայն կարծել թէ Դաշնակցութիւնը նրանց բանտ նստեցրեց. ընդհակառակը՝ պատուիրակները չափազանց մեծ խնամքով էին շրջապատված։ Նախ նրանց, հէնց քաղաք հասած իրիկունը, շրջապատած տանում են ժողովի հրահանգները տալիս՝ թէ ում պէտք է նրանք իրանց քուէն տան։ Եւ ապա, այդ «նախընտրական խորհրդակցութիւնից» յետոյ, սկսւում է պատուիրակների հիւրասիրութիւնը։ Ահա հէնց այդպէս շրջապատված էլ ամսիս վեցի առաւօտ բերվեցին այն ժողովարանը, ուր պատգամաւորի ընտրութիւն պիտի կատարվէր։ Այդտեղ էլ միայն միւս 3—4 պատուիրակները առիթ ունեցան «հիւրասիրվող» պատուիրակների երեսը տեսնելու։

Այդտեղ պատուիրակ Իշխանեան ցանկութիւն յայտնեց նախագահին, մի քանի ժամ ժամանակ տալ պատուիրակներին նախընտրական խորհրդակցութիւն կատարելու, քանի որ նրանք նոր էին միմեանց տեսնում։ Պ. Իշխանեանի առաջարկին միանում են և միւս պատուիրակները, ուստի և առաջարկը ընդունվում է նախագահի կողմից և ընտրութեան ժողովը յետաձգվում է մինչև երեկոյեան ժամի վեցը։

Պատուիրակները գնում են խորհրդակցութեան, բայց նրանք դարձեալ չեն ազատվում ձերբակալված վիճակից. այդ խորհրդակցական ժողովին է գալիս և Դաշնակցութեան տեղական զինւորական և քաղաքացիական շտաբը։ Եւ ահա հէնց այստեղ է, որ ամենազուարճալի տեսարանն է տեղի ունենում։

Ամենից առաջ ատամների մի շատ խիստ և ընդհանուր կրճտոց է տեղի ունենում, թէ ինչու ամբողջ երկու օր «հիւրասիրված» պատուիրակները, որոնց արդէն պէտք եղած դասը տրված և պատուիրված է, թէ ում պիտի քուէ տալ, համաձայնեցին ընտրութեան ժողովը յետաձգելու ու եկան դեռ միւս պատուիրակների հետ նախընտրական խորհրդակցութիւն անելու։

—Ձեզ հասկանում, թէ ինչու այս մարդկանցը քարշ տուեցիք բերեցիք, քանի որ նախընտրական խորհրդակցութիւն արդէն եղել վերջացել է,—հրամանատարներին յատուկ գոռոզութեամբ ասում է պ. Վարդանը։

—Ինչպէս թէ եղել վերջացել է. բաս ինչու

[illegible]

ծրագիրն է, զարմանքով նկատում է պ. Յարութիւնեանը.—Էլ ինչու էք, ուրեմն, միշտ այնպէս փրփրում կադետների դէմ։ Եւ ինչու պարզ և անկեղծ կերպով չէք ասում, որ ձեզ համար ամենաառաջին և ամենագլխաւոր պայմանն այն է միայն, որ ընտրվող պատգամաւորը իր ճակատին Դաշնակցութեան խարանը կպցրած լինի, իսկ թէ նա ինչ քաղաքական ուղղութեան ու ընդունակութիւնների տէր մարդ կը լինի, դա ձեզ բոլորովին չէ հետաքրքրում։ Դուք, պ. Սահակեան, կամ իրապէս դաշնակցական չէք, և կամ թէ պարզապէս կեղծում էք այստեղ՝ պատուիրակներին մոլորեցնելու և խաբելու նպատակով...։

Հասցրած ապտակը շատ ցնցուցիչ էր, և այդ չեն մոռանայ տեղիս դաշնակցականները։

Արդէն ուշ է, վիճաբանութիւնները խիստ երկար տևեցին։ Պարզ երևում է, որ գիւղացի խեղճ պատուիրակները ոչ միայն ոչինչ չեն հասկանում այդ բոլոր վիճաբանութիւններից, այլ և ձանձրանում են. նրանցից ոմանք յօրանջում են և քուններն է տանում, իսկ ոմանք էլ քաղց են զգում և անհանգստութեան նշաններ են ցոյց տալիս։ Նրանցից մէկը դուրս է գալիս սենեակից և նրան այնտեղ հարցնում են, թէ ինչ որոշեցին, ում պիտի ընտրեն։

—Վալլա-բիլլա չեմ գիդի, այնտեղ «բուջախում» մի սև մարդ կայ նստած, և մեզ ասել են, որ նրան ձայն տանք։ Այս ասելով, գիւղացի պատուիրակը բաց է անում դուռը և մատով ցոյց է տալիս պ. Տէր-Աւետիքեանի վրա։

Մի շատ բնորոշ հանգամանք էլ այն է, որ այդ ամբողջ վիճաբանութեան ժամանակ թեկնածու պ. Տէր-Աւետիքեանը և ոչ մի խօսք չէ արտասանում. նա նոյնչափ անտարբեր է երևում դէպի եղած վիճաբանութիւնները, ինչպէս և գիւղացի պատուիրակները։ Եւ դա բոլորովին զարմանալի չէ, որովհետև նա էլ իր տեսակի մի «զոհ» է այսօր, որովհետև նա ոչ միայն ցանկութիւն չէ յայտնել թեկնածու լինելու, այլ և, խոստովանելով իր անկարողութիւնը ու բացատրելով իր ընտանեկան հանգամանքները, քանիցս անգամ խնդրել է, որ իրան ազատեն այդ «պատուից», սակայն, դաշնակցականները յարմարագոյն թեկնածու չունենալով այստեղ և ցանկանալով Գանձակը «իրանցը» համարել, ճնշում էին բանեցրել խեղճ մարդի վրա ՚ւ սպառնալիքով ստիպել էին նրան յանձն առնելու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը լինելու «պատիւը»։

Ինչպէս վերևում ասացինք, Գանձակի ամենահաւանական թեկնածուն համարվում էր պ. Սամ. Յարութիւնեանը, և նրա տեղս հասնելու հէնց առաջին օրը թէ հասարակութիւնից և թէ մի քանի պատուիրակները առաջարկեցին իր տուփը դնել։ Բայց նա, տեսնելով մեքենայութիւնները, հրաժարվեց այդ բանից։ Պ. Տէր-Աւետիքեանը քուէարկվեց առանց մրցակցի և ձայների մեծամասնութեամբ ընտրվեց։ Բայց այդ «ընտրվելը» այնպէս վատ ազդեց նրա վրա, որ, հաւանական է, նա հրաժարվի Պետերբուրգ գնալուց։ Ձենք կարծում, որ Դաշնակցութիւնը ցաւի,

[illegible]

երկու անդամների հետ քննեն այդ Պանաժալի հարցը։

Երեկոյ էր. մեծ մեծ բլթողները փայլում էին իրանց բացակայութեամբ, բայց դրանց փոխարէն եկել են ոչ-ընտրված մի քանի հարուստներ, որպէսզի իրանց ներկայութեամբ հնարաւոր դարձնեն իրանց տուրքը մի քանի ռուբլով պակասեցնելու։

Կարդում են ժողովում հին կազմված անուանացուցակը, որը երբեմն ընդհատվում է մէկն ու մէկի ընդմիջումով. «Շատ էք նշանակել, այդքան չարժէ. իրաւ, նա մեծ կայքեր, հողեր, տներ, կալուածքներ, աչող առևտուր թէև ունի, բայց բոլորը բանկում գրաւ դրված է, բացի դրանից մեծ պարտքեր ունի նաև մասնաւոր անձանց մօտ, իսկ փոխարէն ունի մի սիրուն չոլախ, չոփուռ, արատաւոր աղջիկ կամ տղայ»։

Եւ այս բոլոր արջի ծառայութիւնը նրա համար է, որ գրածից 10 ռուբլի պակասեցնէ։ Մարդուն պաշտպանելու անուան տակ՝ անունը հողի հետ հաւասարեցնում է, թէ ինչ է 5 ռուբլի օգուտ է տալու։ Եւ վերջումն պարզվում է, որ պաշտպանը ամենամօտ ազգական է պաշտպանվողի։

Վերջապէս երկար ղէս ու դէն ընկնելուց և մասնաւոր մարդկանց նախահաշիւները քննութեան առնելուց յետոյ երկրորդ ժողովն էլ օրինական և յարմար համարեց նախկին մասնաժողովի կազմած նախահաշիւը. 13 հոգի վճարելու են 100-ական ռուբլի, 19 հոգի 50-ական, 40 հոգի 25-ական, մնացածը 12 ր. 50 կ., 6ր. 50 կ., 3 ր. և 1 ր. 50 կոպ.։

Ուրեմն պէտք է անմիջապէս դիմել գործի և սկսել հանգանակութիւնը, որոշում է երկրորդ մասնաժողովը։

Դիմում ես քաղաքի առաջնակարգ հարուստին, միջակին, չքաւորին, մինչև անգամ նրանց, որոնք գործին ծանօթ են, սկսում են հարց ու փորձի ենթարկել Բաքւերի պահանջների վերաբերեալ, իմանալ թէ միւս քաղաքացին որքան է տուրք տալու, անշուշտ այնպիսի քաղաքացին, որի հետ որևէ հաշիւներ ունի։

«Երբ նրան 50 ռուբլի էք նշանակել, ես պէտք է իսկի կոպէկ էլ չը տամ, թող իմ տանս բերեն կօզակ դնեն»։ Այդպիսով շատերը բաւական չէ, որ խլում են ժամանակը, փող տալուց էլ հրաժարվում են։

Դիմում ես վերոյիշեալ պարոնի պատուական հարուստի տունը, որը կարծէք թէ Զատիկ օրվայ այցելուների է սպասում։

Դիմում ես նրան, նկարագրում ես գործի ծանր վիճակը և յայտնում նրա վրա նշանակած գումարի քանակը։ «Ես այդ նպատակով կոպէկ չէի տայ, բայց որ չորս-չորս եկել էք, ձեր խաթրը չը կոտրելու համար առէք 3 ռուբլին (100 ռուբլու փոխարէն) և դրանով անցկացրէք»։

Մի ուրիշը, երրորդը, չորրորդը բոլորովին մերժում են, պատճառաբանելով, որ աղքատներին պահել ենք...

Այժմս անցնենք ստորին դասակարգին։ Նա արդէն ծանօթ է գործին, բայց փող չունի։

«Այս բոպէիս,—ձեռքը տանում է գրպանը,—մէկ ռուբլի է։ Կարելի է՝ այս մէկ ռուբլին ստացէք, երկուսն էլ ինքս մօտեղ բերեմ, պէտք է ուրիշից ճարեմ»։ Խոստացած ժամին բերում է, և մենք հաւատացած ենք ուրիշից ձեռաց առած։

Փող ժողովվեց մօտ 2000 ր., պակասում է դարձեալ 6100 ր., 12 ժամ էլ ժամանակամիջոց։ Այդ ժամին ստացվում է Բաքւերի անողոք որոշումը, 62 ունեւոր անուաներէլի (?) ցուցակը, որով սպառնում է, որ եթէ որոշ ժամանակին տուգանքները չը ներկայացնեն, այն ժամանակ իւրաքանչիւր տնում 50 կօզակ էկզեկուցիա է դնում, որոնց բոլոր կարիքները տնատէրն այնքան ժամանակ կը հոգայ, մինչև կը վճարէ 150 ռուբլին։

Լուրը կայծակահար արեց մեր ունեւորներին, որոնք քնից արթնացածի նման նոր սկսեցին մօտենալ այն չարքաշ ինտելիգենցիային, որոնք 10 օր է քուն, հանգստութիւն կորցրած աշխատում են մի ղունով այդ փողը ժողովել տալ և քաղաքը այդ պատուհասից փրկել։ Սակայն հարուստների մեծ մասը օգնելու փոխարէն դեռ խոչընդոտ է լինում։

Եւ ցերեկվայ նման պարզ է, որ եթէ հարուստները սկզբի չորս օրը զանազան անտեղի խոչընդոտներ չը յարուցանէին, կարելի էր ասել, որ գումարը բոլոր դասակարգերից հաւաքված կը լինէր։

Այժմս իրանց յանցանքի համար նրանք տուժեցին. մի մասը ժողովեցին, միւս մասը իրանք լրացրին, ապագայում ժողովրդից ժողովելու պայմանով։

Եւ արդարացրին հետևեալ խորհրդաւոր առածը. «հայը չի տայ ինն, կուտէ քիօթակը, կը տայ երեսուն ինն»։

Սաղան

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թէ լիբերալները և թէ պահպանողականները չէին կարողանում շատ առարկութիւններ անել, բանւորական արիստոկրատիային քաղաքականապէս արտօնեալ դասակարգերի շարքերը մտցնելու հակառակ։ Դա, ընդհակառակը, մի միջոց էր՝ նրանց բանւոր դասակարգի մասսաներից անջատելու համար։ Այդ պատճառով էլ՝ մի քանի անաջող փորձերից յետոյ, քաղաքային աւելի ապահովված բանւորները ձայնի իրաւունք ստացան 1867 թւականի օրէնքի համաձայն, որի զօրութեամբ ամեն ոք, ով առանձին բնակարան էր վարձում քաղաքային շրջանում, ընտրողական իրաւունք էր ստանում։ Այդ ճանապարհով ընտրողների թիւը եռապատկվեց։ Ընտրողների թիւը մէկ միլիոնից մօտաւորապէս 3 միլիոնի հասաւ, որոնցից մեծ մասը քաղաքացիներն էին կազմում։ 1872 թ. հրատարակվեց այն օրէնքը, որով քուէարկութիւնները գաղտնի էին դարձվում։

Բայց պատգամաւորներին ռոճիկ չը տալը մնաց, որ և գոյութիւն ունի մինչև այսօր էլ, ինչպէս և մնաց այն աւելի ճնշիչ կարգադրութիւնը, որի համաձայն թեկնածուները, որոնք յաճախ ահագին գումարներ են ծախսում ընտրութիւնների վրա, պարտաւոր են դեռ մի այդչափ գումար էլ թեկնածու նշանակվելու ժամանակ ներկայացնել։ Վերջին հանգամանքը չը խանգարեց բանւորներին պարլամենտ մտնելու։ Բայց նա առաւելապէս նպաստեց այնպիսի բանւորների պարլամենտ մուտք գործելու, որոնք «բանւորների բարեկամ» ունեւոր մարդկանց հովանաւորութիւնն էին վայելում և որոնց փոխարէն այդ «բարեկամներն» էին վճարում ընտրութիւնների համար պէտք եղած բոլոր ծախսերը։

Սաստիկ ընդարձակված պրոֆեսիոնալ միութիւնները նեղ կաստային ոգու և ցեխային առանձնացման աղբիւր դարձան, և այդ հանգամանքի շնորհով բանւոր-արիստոկրատների ընդհանուր դասակարգային գիտակցութիւնը բաւականին թուլացաւ։ Ամբողջ բանւորական մասսաներից նրանց անջատվելը և քաղաքականապէս արտօնեալ դասակարգերի շարքը մտնելը վերջնականապէս սպանեց նրանց մէջ դասակարգային գիտակցութիւնը։ Բանւորական ստորին խաւերում կանգնած մարդիկ գրնդերից նրանք դարձան նոյն խաւերին ճնշողներ։ Բանւորների այդ խաւերը, որոնք տնտեսականապէս այնպէս ամուր և ընդարձակ կազմակերպութիւն էին ներկայացնում իրանցից, բայց և որոնք զուրկ էին դասակարգային գիտակցութիւնից ու միացած չէին մի ինքնուրոյն, համախմբված քաղաքական կազմակերպութեան բանւորական կուսակցութեան մէջ, քաղաքականապէս նոյն անկայ մասսան էին ներկայացնում իրանցից, ինչպէս և բուրժուազիայի միջին խաւերը։ Նրանց պարլամենտարիզմի շրջանի մէջ մտնելը բոլորովին չը փոխեց պարլամենտի բնաւորութիւնը։ Սա առաջվան պէս մնաց բուրժուա դասակարգի ներկայացուցչութիւն։

Սակայն, պարլամենտական այդ անդորրութեանը վիճակված չէր տևողական լինել։

Տնտեսական զարգացումը շարունակում էր առաջ ընթանալ և քայքայում էր կապիտալից ստացվող վաստակի, հողային ռենտայի և օրավարձի միջև եղած ընդհանուր ներդաշնակութեան հիմքերը։ Անգլիայի կողքին հետզհետէ նոր արդիւնագործական պետութիւններ առաջ եկան, որոնք արդէն ընդունակ էին նրա դիրքը խախտել համաշխարհային շուկայում։ Այդ պետութիւններն էին Միացեալ Նահանգները, հարաւային Նահանգների հետ եղած պատերազմի ժամանակներից ի վեր, և Գերմանիան՝ Ֆրանսիայի հետ ունեցած պատերազմից յետոյ։ Համաշխարհային շուկայում մրցումը աւելի ու աւելի սաստկանում էր։ Դրան աւելացան և քայքայիչ կրիզիսները, գործերի կանգ առնելը, որոնք այնպիսի մեծ ծաւալ ընդունեցին և այնչափ երկար տևեցին, որ մինչև այդ ժամանակ տեսնված բան չէր։ Կապիտալից ստացվող վաստակները սկսեցին նուազել։

Միևնոյն ժամանակ հողային ռենտան ու օրավարձն էլ իջան։ 70-ական թւականներից սկսած, Անդրովկիանոսեան հաղորդակցութեան զարգացումը սկսեց անգլիական շուկային աւելի ու աւելի մեծ քանակութեամբ էժանագին կենսական մթերքներ մատակարարել։ 70-ական թւականներից սկսած տեղի ունեցաւ այն, ինչից որ կալուածատէրերը վախենում էին դեռ 50-ական թւականներին, երբև հացի մաքսը վերացնելու հետևանք, այն է՝ հողային ռենտայի շարունակական նուազումը, ինչ չափով որ դա պայմանաւորվում էր երկրագործական աշխատութիւններով։ Այդ ժամանակներից ի վեր պաշտպանողական մաքսերի ձգտումը նորից արթնանում է հողատէրերի շրջանում։ Բայց միայն հողային ռենտան չէ, որ նուազում էր։ Գործերի երկար ժամանակով կանգ առնելը իջեցրեց և օրավարձը։ Մինչև իսկ այն տեղերում, ուր օրավարձը ուղղակի կերպով չէր իջել, աշխատաւորների տարեկան վաստակը իրապէս պակասեց, որովհետև աշխատանքները կանոնաւոր չէին ընթանում, իսկ բանւորների համար պարապոյր տուների թիւը տարվայ ընթացքում միջին հաշուով շատացել էին։

Պրոֆեսիոնալ միութիւնները, որոնք 50-ական թւականներից մինչև 70-ական թւականները մի շարք փառաւոր յաղթութիւններ տարան, հիմա յաճախ ոչ մի ազդեցութիւն չէին կարողանում այլևս ունենալ և յաճախ անկարող էին հանդիսանում դիմադրութիւն ցոյց տալ օրավարձի վրա եղած ճնշումներին ու պէտք եղած չափով օգնել անգործներին։ Կապիտալի և աշխատանքի միջև կոնֆլիկտները աւելի ու աւելի շուտ-շուտ էին կրկնվում և կատաղի էին դառնում։ Նոր թշնամական ոգին կապիտալիզմի դէմ սկսեց երևան գալ նախկին ցեխային պրոֆեսիոնալ միութիւնների մէջ, և դրանց հետ զուգընթացաբար սկսեց աճել մի նոր բանւորական շարժում, նոր պահանջներով դէպի պետութիւնը և հասարակութիւնը։

Այս փոփոխված նոր պայմանների ազդեցութեան տակ բուրժուազիան երկու բանակների բաժանվեց։ Առաջին բանակում բանւոր դասակարգին համարում էին ամենավտանգաւոր թշնամի և նրա վախից աւելի ամուր սեղմվեցին կալուածատէրերին։ Հարկ չը կար այս վերջինների պաշտպանողական մաքսերի մասին ունեցած ձգտումներից վախենալու։ Անգլիական կալուածատէրերից ամենահեռատեսները շատ լաւ գիտէին, որ Անգլիայի գոյութիւնը այն ժամանակ ամբողջապէս կախված էր նրա արդիւնագործութեան զարգացումից, այլ ոչ թէ գիւղատնտեսութեան։ Եւ առհասարակ խոշոր հողատէրերն էլ շահագրգռված են արդիւնագործութեան զարգացումով, այսինքն՝ նրանք էլ են ցանկանում, որ կապիտալի արդիւնքները մեծանան։

Պահպանողական կուսակցութիւնը, որը 30-ական և 40-ական թւականներին դեռ զուտ կալուածատիրական կուսակցութիւն էր և որը ամեն կերպ աշխատում էր բանւորներին գործարանատէրերից հեռացնելով իր կողմը գրաւել, 60-ական թւականներին երկու կապիտալիստական կուսակցութիւններից մէկը դարձաւ և, իր ախոյեան՝ լիբերալ կուսակցութեան նման, բանւորական արիստոկրատիայի հետ բարեկամական խաղեր էր խաղում։ 70-ական թւականների վերջերից նա աւելի ու աւելի առհասարակ ունեւորների կուսակցութիւն է դառնում, հակառակ բանւորական դասակարգի։ Երբեմն-երբեմն նա թոյլ է տալիս իր անդամներին անհատականապէս դեմագոգիական բարեկամութիւններ անել բանւորների հետ, բայց նա վճռական կերպով միշտ հակառակ է ամեն մի գործնական միջոցի, որը կարող է բանւոր դասակարգի շահերին ծառայել։

Երկրորդ բանակում այն բուրժուազիան էր գտնվում, որը արմատական տրադիցիաներ էր պահպանել ընտրողական իրաւունքին վերաբերեալ առաջին ռեֆորմի համար մղված կռւի այն ժամանակներից, երբ կալուածատէրերը բուրժուազիայի ամենագլխաւոր թշնամիներն էին համարվում, ուստի սրա դէմ պէտք է սեղմված շարքերով կռւի մղէին կապիտալիստները, մանր բուրժուազիան և բանւորները։

Բայց այդ բուրժուազիան, «արմատականները» իրանց հոգու խորքում մտածում են, որ ունեւոր դասակարգերի համախմբվելը մէկ ռէակցիօն կուսակցութեան մէջ ամենալաւ միջոցը կը լինի առաջացնել այն, ինչից որ կամենում են խուսափել հէնց իրանք ունեւորները։ Այդպիսով բանւորը ուղղակի ստիպված կը լինի բոլորովին անջատվել ունեւոր դասակարգերից և, երբև սրանց հակադիր ոյժ, իր առանձին կուսակցութիւնը կազմել, որը շատ կարճ ժամանակից յետոյ անյաղթելի կը դառնայ։ Բանւոր դասակարգին բուրժուազիայի տրամադրութեան տակ պահելու միակ միջոցը կայանում է նրանում, որ բուրժուազիան նրա գլուխը անցնի կեանքի աւելի լաւ պայմանների համար մղված կռւի մէջ, նրան մի քանի զիջումներ անի, այնպիսի զիջումներ. ի հարկէ, որոնք գլխաւորաբար կալուածատէրերի հաշւին կը լինեն, որոնց վերաբերեալ կապիտալիստներն ու պրոլետարիատը ընդհանուր շահեր ունենան։ Լիբերալ կուսակցութիւնը այժմ դառնում է այն, ինչ էր պահպանողական կուսակցութիւնը 30-ական և 40-ական թւականներին, այն է, բարեգործներ և բանւորների բարեկամ կուսակցութիւն։ Դերերը փոխվել են։

Այսպէս, տնտեսական զարգացման ճնշումի տակ երկու նոր կուսակցութիւններ են գոյանում նոյն շրջանակների մէջ և նոյն անուններ տակ, ինչպէս և նախկին կուսակցութիւնները։ Պարլամենտը նորից դադարում է միմիայն կոմիտէրանտների (?) փառք ու պատիւների ձգտող ինտրիգանների համար ասպարէզ լինելուց, նա նորից լուրջ կռւի, դասակարգային կռւի, արմատականապէս հակասութիւնների մէջ գտնվող կուսակցութիւնների կռւի ասպարէզ է դառնում։

(Կը շարունակվի)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պեատիգորսկ, փետրվարի 10-ին

Խնդրեմ տպագրել ի գիտութիւն նուիրատուների։ Փոխադրելով ձեր հասցէով 47 ր. յօգուտ Անդրկովկասի փլասված (?) հայ եղբայրների, խնդրեմ հասցնել Թիֆլիսի Նպաստամատոյց Յանձնաժողովին։ Այդ գումարից 5 ռուբլին ստացված է պ. Յ. Մեհրաբեանից Ծննդեան տօներին, 8 ռուբլին ժողոված եմ պ. Աղ. Յարութիւնեանցի տանը նրա որդու մկրտութեան օրը, իսկ 34 ռուբլին ժողովել եմ անուանակոչութեանս օրը՝ ինձ մօտ եղած հիւրերից։

Յարգանօք՝ Աբրահամ քահ. Շխինեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք Թիֆլիսի նաւթային պահեստներից հաւաքած 97 րուբլի 50 կոպէկ, որից 22 ր. 50 կոպ. յատկացրվեց Շխալիի չքաւոր ընտանիքին, մնացած 75 րուբլին աղէտեալների օգտին՝ Թիֆլիսի կենտրոնական Նպաստամատոյց Յանձնաժողովին յանձնելու համար։

—

Հինգշաբթի, փետրվարի 9-ին Թիֆլիսի Ժողովարանի աւագների խորհուրդը որոշել է յատկացնել էժանագին ճաշարանին 300 րուբլի, հայոց բարեգործական ընկերութեանը 200 րուբլի, ֆիլարմոնիական ընկերութեանը 100 րուբլի, մանկեղական ընկերութեանը 100 րուբլի հայոց դրամատիկական ընկերութեանը 150 րուբլի, և վրաց դրամատիկ. ընկերութեամը 150 րուբլի։ Ընդամենը 1000 րուբլի։

—

Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետը չէ յարգել գինեվաճառների և վաճառականների խնդիրը՝ յետաձգել 1907 թւի համար գինի վաճառելու համար որոշած վկայականներ ստանալը։

—

Թիֆլիսի նահանգապետը յայտնել է երկրագործութեան և հողային բարեկարգութեան գլխաւոր կառավարչի Կովկասի լիազօրին, որ Սղնախի և Թիֆլիսի գաւառներում, դաշտերում երևացել են այնպիսի մեծ քանակութեամբ դաշտամկներ, որ եթէ նրանց կոտորելու միջոցներ ձեռք չառնվեն, անշուշտ այդ գաւառների ազգաբնակութիւնը առանց հացի կը մնայ։ Ի նկատ առնելով այդ հանգամանքը, հողային բարեկարգութեան և երկրագործութեան գլխաւոր կառավարիչը վճռել է այդ մկների դէմ կռիւ սկսել ընդարձակ չափերով։ Բնագէտ Սատունինի որոշման համաձայն, այդ մկները պատկանում են Microfus cocialis տեսակին. գիւղատնտես Ա. Ի. Սահակեանի գլխաւոր ղեկավարութեամբ այդ գործին մասնակցելու են գիւղատնտեսներ, անասնաբուժական բժիշկներ, տեղական ոստիկանութիւնը և տեղական ինտէլլիգենցիան։ Գործադրվելու է մկան տիֆ կոչվող հեղուկը, որ պատրաստված է Անդրկովկասի հակաժանտախտային Զուրնաբաթի կայարանում 1000 շիշ։ Այժմ կատարվում են նախապատրաստական աշխատանքներ, և հէնց որ ձիւնը վերանայ դաշտերից, անմիջապէս կը ձեռնարկվի աշխատանքներին։

—

Փետրվարի 8-ին սիւններին մէջէղում (Բոտանիկական փողոցում) տեղի է ունեցել հետևեալ ցաւալի դէպքը։ Աղօթող մահմեդականների մէջ սկսեցին գանձանակ պատեցնել նոյն մէջէդի օգտին։ Այդ պահուն մի ինչոր բանից վէճ է ծագում երկու Թուրքի միջև։ Նրանցից մէկի հրամանով նրա անձնապաշտպանը դաշոյնով հինգ վէրք է հասցնում վիճողին։ Վիրաւորվածը Շուշու գաւառի բնակիչ Մաշադի Սալախ Գուլիեվն է նրան տանում են Միքայէլեան հիւանդանոցը։ Այդ դէպքը, որ կատարվել է մէջէդի մէջ և աղ թելու ժամանակ, մահմեդականների վրա ճնշիչ ազդեցութիւն է թողել։

—

Ինչպէս լսել է «Закавказье» թերթը, բժիշկներին չէ աջողվել անդամահատութեան ժամանակ հանել վիրաւորված և Միքայէլեան հիւանդանոցում պաքկեվող Ի. Գ. Կարգարէտելու վէրքի մէջ մնացած գնդակը և այժմ նրան խորհուրդ են տալիս մեկնել Օդեսսայի համալսարանի կլինիկան՝ անդամահատութեան և գնդակը հանելու համար. հակառակ դէպքում նա մինչև մահ մնալու է հաշմանդամ։ Պրոֆեսոր պ. Սապէժկօին ուղարկել են վէրքի նկարը, որ հանված է ռենտգենեան ճառագայթներով և խնդրել են հաղորդել, կարող են արդեօք ընդունել պ. Կարգարէտէլէօին՝ անդամահատութեան և բժշկութեան համար։

—

Ահա երկրորդ ամիսն է արդէն, որ Միքայէլեան հիւանդանոցը զրկված է մաքուր ջուր գործածելուց։ Երբ ջրի մեծ կարիք կայ, երբեք չէ լինում, և հիւանդները հնարաւորութիւն չեն ունենում վաննաներ ընդունել, խոհանոցը ուշացնում է կերակուրները, իսկ սպիտակեղէնը մնում է անլուայ։ Այդ պատճառով էլ Միքայէլեան հիւանդանոցի վարչութիւնը փետրվարի 9-ին դիմել է քաղաքային վարչութեանը և խնդրել է կարգադրել, որ յիշեալ հիւանդանոցի համար կանոնաւորապէս ջուր հասցնվի։

—

Ձերբակալված Նիկօլայ Կազիշվիլին և Ամբակօ Աբուլաձէն, իբրև վերին աստիճանի վնասակար անձնաւորութիւններ հասարակութեան համար (կասկածվում են Թիֆլիսի 8-րդ քաղաքամասի թաղային վերակացու Բակրաձէնի սպանութեան մէջ), աքսորվում են ոստիկանութեան հսկողութեամբ Վօլօգդայի նահանգը 2 տարի ժամանակով։

—

Յունվարի 8-ին էլէքտրաքարշի ընկերութեան վերատեսուչ պ. Ֆրիդմանը խորհրդակցել է կօնտրօլների հետ—վագօնների երթևեկութիւնը կանոնաւորելու հարցի մասին։ Կօնտրօլները յայտնել են, որ ամեն ջանք գործադրելով հանդերձ, նրանք անկարող են կանոնաւոր երթևեկութիւն մտցնել, քանի որ վագօնների մեծ պակասութիւն կայ։ Այսպէս, Միքայէլեան գծով, որով երթևեկելու էին 24 վագօն, ներկայումս գործում են ընդամենը 15 վագօն, նոյնը և մնացած գծերի վերաբերմամբ։

—

Թիֆլիսում կազմակերպվել է «Գինեպահեստների բանւորների արհեստակցական միութիւն»։ Միութեան հիմնողների մօտ օրերս կայացած նիստում քննվել և ընդունվել է մշակված կանոնադրութիւնը։ Միութեան անդամներ ընդունվում են յիշեալ արհեստի բոլոր բանւորները։ Միութեան նպատակն է բարելաւել իր անդամների նիւթական և մտաւոր դրութիւնը, ինչպէս և դրամական նպաստներ տալ հիւանդութեան կամ գործազրկութեան դէպքում։

—

Ձերբակալված Սարգիս Տէր-Ղազարեանին, Արշակ Եպիսկոպոսեանին, Միլիտոնին Սօպրօմաձէին, Նեստոր Գելէնօվին և Արշակ Քալանթարեանին, իբրև հասարակութեան վընասակար անձնաւորութիւններ, արգելված է ապրել Թիֆլիսում և Թիֆլիսի նահանգում գինւորական ամբողջ ժամանակամիջոցում, որտեղից էլ նրանք աքսորվելու են էտապով։

—

Աղնուական Դաւիթ Ծերեթելին «ճափնջի» կրելու համար ենթարկվել է մէկ ամսվայ բանտարկութեան։

—

Փետրվարի 8-ին, անցեալ տարի մայիսին 2 օր միայն լոյս տեսնող «Վօլնա» թերթի նախկին խմբագիր-հրատարակիչ Մ. Ա. Նասիձէին յանձնված է մեղադրական ակտ։ Նա մեղադրվում է ժամանակաւոր հրատարակութիւններին վերաբերող կանոնների VШ-րդ յօդուածի 6-րդ կէտով։ Գործը քննվելու է Թիֆլիսի նահանգական դատարանում։

—

9-րդ քաղաքամասի պրիստաւի օգնական Գ. Վ. Լէվաշօվը նշանակված է 2-րդ քաղաքամասի պրիստաւ։

—

Այսօր լոյս կը տեսնէ վրացերէն լեզւով «Խումարա» երգիծաբանական - սատիրական շաբաթաթերթի առաջին համարը՝ բանաստեղծ Ակակի Ծերեթելու խմբագրութեամբ։

—

Այսօր վարժուհիների ընկերութեան շինութեան մէջ պ. Կիչկինը մի դասախօսութիւն կը կարդայ հանգուցեալ պ. Մենդելէեվի մասին։

—

«Кавказъ» լրագրի խմբագրութեան դռներին կպցրած է մի յայտարարութիւն, որից երևում է, որ «Кавказъ» լրագրի խմբագրատունը և գրասենեակը փակվում են մինչ ցնոր կարգադրութիւն։ Ծրարներ չեն ընդունվում։ Տեղեկութիւններ ստանալու համար պէտք է դիմել Փոխարքայի դիւանատունը։ Շատերը բաժանորդներից պահանջում են վերադարձնել ստորագրված փողերը, սակայն դիւանատանը նրանց ասում են, թէ նա, «Кавказъ» լրագրի խմբագրատունը և գրասենեակը, դեռ չէ ստացել և նա ոչ մի միջոց չունի բաւարարութիւն տալու բաժանորդների բողոքներին։ Մինչդեռ հանգուցեալ Պ. Ս. Օպօչինինի գոյքերի խնամատար երդուեալ հաւատարմատար պ. Հէյդէմանը Կովկասի գլխաւոր իշխանութեան մի յայտարարութիւն է տուել, ապացուցանելով, որ Կովկասի դիւանատան և հանգուցեալ Օպօչինինի մէջ կնքված պայմանագրի համաձայն, Кавказъ» լրագրի հրատարակութեան իրաւունքը մինչև 1910 թիւը պատկանում է հանգուցեալի ժառանգներին, և այդ լրագրի մի քանի համարներ լոյս տեսան ժառանգներից մէկի ստորագրութեամբ։ Ընդունելով որ լրագրի հրատարակութեան իրաւունքը ժառանգին է մնալու անպայման, պ. Հէյդէմանը խնդրում է թոյլատրել խնամակալին՝ «Кавказъ» լրագրի խմբագիր նշանակել խնամատարի հայեցողութեամբ։

(«Т. Л.»)

—

Փետրվարի 8-ին, 7-րդ քաղաքասում մի ընտանիքի մօտ ներս խուժելով երեք զինված անձինք և յափշտակելով 14 ամեայ աղջկան, կառք են նստեցնում և փախցնում նրան, առաջուց յայտնելով տնեցոց, որ նրա մետրիկայի ետևից կը գան երեք օր յետոյ։

—

Այսօր, ցերեկվայ ժամը 1-ին Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի ձայնաւորները կը քննեն Ալէքսանդր II կայսրի անունով հիմնված քաղաքային հիւանդանոցը, (որ յատկացրված է սիֆիլիս և այլ վեներական հիւանդութիւն ունեցողներին) որը տեղափոխվել է նոր բնակարանը, Վելիկօկնեժեսկայա փողոցում տուն № 109։

—

Փետրվարի 9-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին մէշչանների ընկերութեան դահլիճում կայացել է մէշչանների լիազօրների ընդհանուր ժողովը։ Ժողովը միաձայն մէշչանների աւագ թեկնածու է ընտրել Աֆրիամօվին։

—

Երեկ, փետրվարի 10-ին, ցերեկվայ ժամը 1½-ին անյայտ չարագործներ Գօլօվինսկի պրօսպէկտում սպանել են գինեվաճառ Գէորգ Կուզանօվին իր գինետան առջև։

—

7-րդ քաղաքամասում, փետրվարի 8-ի երեկոյեան անյայտ կորել է 13-ամեայ երեխայ Մելիքսէթեանը։

—

Փետրվարի 6-ին, ցերեկվայ ժամը 5-ին, Բագւում 4 անյայտ չարագործներ անցնելիս են եղել Սպասսկայա փողոցով։ Դիրքի վրա կանգնած գօրօդօվօյը կասկածելով, որ նրանց մօտ զէնք կայ, խուզարկել է մէկին և խլել է ատրճանակը։ Գօրօդօվօյը հէնց որ սկսել է կանչել ոստիկանութեանը, միւս ընկերները 2 անգամ կրակել են գօրօդօվօյի վրա և մահացու կերպով վիրաւորել նրան և փախել։ Գօրօդօվօյը ոստիկանատուն հասնելուն պէս վախճանվել է։ Հրացանաձգութեան ձայնից մօտ են վազել թաղային վերակացուները ու գօրօդօվօյները և ընկել են փախչողների ետևից։ Պերսիդսկայա փողոցում հէնց որ ոստիկանները պիտի հասնէին անյայտներին, վերջինները կրակել են և գօրօդօվօյներից մէկին վիրաւորել մէջքից։ Վիրաւորված գօրօդօվօյը և միւսները սկսել են կրակել։ Վերջը երևաց, որ գօրօդօվօյին վիրաւորողը սպանվել է, երկու հոգի ձերբակալվել են, իսկ չորրորդը անյայտացել է։ Ձերբակալվածներն են՝ Նորաշէնի գիւղացի Բ. Մ. Մելիք-Աղամիրեան, 2-րդը Ուլուղարաբէկ գիւղացի Կ. Ա. Դանիելեանց։ Սպանվածի անձնաւորութիւնը չէ պարզված։ Նոյն հրացանաձգութեան հետ միաժամանակ անյայտ անձերի միջև հրացանաձգութիւն է տեղի ունեցել Գիմնազիչեսկայա փողոցում, (նախկ. Մօրսկօյ և Կրասնօվօդսկայա փողոցների միջև) որի ժամանակ սպանվել է Տօբանիերի գիւղի բնակիչ Օ. Ս. Ջնելաձէն և վիրաւորվել է գանձակեցի Ա. Տէր-Աւետիսեանը։ Դէպքի տեղը գնացել են՝ քաղաքապետը և նախկին ու նոր ոստիկանապետները։

(«Баку»)

—

Բագւի նախկին ոստիկանապետ Իզրաշը, որը, ինչպէս յայտնի է, նշանակվում է Գեօգչայի գաւառապետ, փետրվարի 7-ին յանձնել է իր պաշտօնը նոր նշանակված ոստիկանապետ Ձերնիշեվին։

(«Б.»)

—

Զինւորական շրջաններում լուր է պտըտւում, որ զինւորական մինիստր գեն. Ռեդիգերի դրութիւնը, որ խախտվել էր վերջերս, նորից վերականգնված է։ «Бирж. Вѣд.» լրագրի ասելով, նորից սկսել է գեր խաղալ այսպէս ասած Կուրօպատկինեան կուսակցութիւնը, որը աշխատում է ադմիստրացիական պաշտօնները յանձնել տալ իւրայիններին։ Ցամառ կերպով խօսում են, որ այդ կուսակցութեան ղեկավար Կուրօպատկինը կարողացել է իրան արդարացնել մանջուրական դէպքերի վերաբերմամբ և շուտով առաջնակարգ ադմինիստրացիական պաշտօն կը ստանձնէ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

9 փետրվարի

Կ. ՊՕԼԻՍ, 8 փետրվարի։ Կրէտէ կղզու հովանաւորող մեծ պետութիւնները ընդունեցին կղզու ազգային ժողովի մշակած սահմանադրութիւնը։ Կղզու գեներալ-հիւպատոսը ժողով գումարեց սահմանադրութիւնը երդվեցնելու համար։ Ներկայ մինիստրութիւնը հրաժարական է տալիս։ Ընտրութիւններին կը լինի ժամանակաւոր մինիստրութիւն, ապա կաբինէտը կազմված կը լինի ժողովի մեծամասնութեան անդամներից։ Ընտրութիւնները նշանակված են մայիս ամսին, իսկ ժողովի բացումը՝ յուլիսի 1-ին։

ՕԴԷՍՍԱ, 8 փետրվարի։ Զօրահրամանատարը իր մօտ հրաւիրելով համալսարանի ռէկտօրին, պրօֆէսօրներից շատերին և կրթական հաստատութիւնների վերատեսուչներին ժողով գումարեց և յայտնեց բոլորին, որ ամեն միջոց ձեռք է առնված փողոցներում ծեծ ու ջարդը բարձելու համար և առաջարկ ց ժողովականներին ազդել ուսանողութեան վրա պարապմունքները անպայման վերսկսելու մտքով։

ԼՕՆԴՕՆ, 8 փետրվարի։ Մանջուրիայում ապրող անգլիացի վաճառականները գանգատւում են Մանջուրական երկաթուղու ճապօնական մասի վատ դրութեան վրա։ Կուպէ չեն գիւում, ուստի տաք և յարմար վագոններից ճանապարհորդները նստում են չինական սայլակները, որոնցով գնում են մինչև Մուկդէնի կայարանը, ուր ստիպված գիշերում են կեղտոտ շինութեան մէջ։ Մուկդէնից դուրս են գալիս միայն մէկ կարգի վագոններ։ Եւրօպացիները վագօն են նստում չինացի բանւորների հետ. վագօնները չեն տաքացընվում, չեն վառվում. ճապօնական երկաթուղային ծառայողները հաւասարապէս վատ են վարվում չինացիների և եւրօպացիների հետ։

ԲՈՒԴԱՊԷՇՏ, 8 փետրվարի։ Պատգամաւորների պալատը ընդունեց բանւորների հիւանդութեան և դժբաղդութիւնների դէպքում պարտաւորապէս ապահովագրու օրինագիծը։

ՇԱՆԽԱՅ, 8 փետրվարի։ Քաղցածներին օգնող մասնաժողովի ներկայացուցիչ կապիտան Կէրտօնը Շանխայի փոխ կայսրին զեկուցանելու ժամանակ ասաց, որ քաղցածների թիւը ներկայումս հասնում է մօտ 10 միլիօնի։ Համարեա կէսը մահվան է դատապարտված, եթէ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք չառնէ։ Ասում են, որ չինական իշխանութիւնները ամեն կերպ դժուարացնում են օգնութեան գործը։

ԼՕՆԴՕՆ, 9 փետրվարի։ Լորդերի պալատում Նիւտօնը մի բիլլ ներկայացրեց լորդերի պալատի վերակազմութեանը վերաբերող, որի նպատակն է վերացնել ժառանգական տարրի գերակշռող ազդեցութիւնը։ Համաձայն այդ բիլլի, այն ժառանգական պէրը, որ լորդերի պալատ է մտել ոչ ընտրութեամբ, իրաւունք չունի մնալ պալատում, եթէ մինչև այդ չէ վարել բարձր պաշտօններ կամ թէ երկու անգամ չէ ընտրվել համայնքների պալատի համար։ Ժառանգական պէրերին իրաւունք է տրվում ընտրել իրանց կազմի չորրորդ մասին իբրև ընտրեալ պէրեր։ Թագաւորը իրաւունք ունի նշանակել 100 մշտական պէրեր։ Բոլոր շահերի ներկայացուցչութիւնը ապահովելու համար բիլլը կրճատում է լորդերի պալատում ներկայ եղող եպիսկոպոսների թիւը։

ՀԱԱԳԱ, 9 փետրվարի։ Պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն հօլլանդական զօրքերը փետրվարի 6-ին գրաւել են Ցելեբէս կղզում գտնվող Բանջանգի մօտի լեռնային ամրութիւնը, կորցնելով 4 վիրաւորներ։ Ապստամբների կողմից սպանվել են 8 հոգի, որոնց թւում են 3 տեղական պարագլուխները։

ԼՕՆԴՕՆ, 9 փետրվարի։ Համայնքների պալատում արած հարցապնդումին պատասխանելով Ալլէյ Ասկվիտը, ասաց, որ մեծ պետութիւնների միջև խաղաղ կօնֆերենցիայի ծրագրի վերաբերութեամբ վերջնական համաձայնութիւն դեռ կայացած չէ։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ, 9 փետրվարի։ Վախճանվեց համալսարանի կանցլէր Բօէտրէմը, 1891 թւից սկսած մինչև 1900 և 1902 թ. թ. և 1905 թ. եղել է մինիստր-նախագահ։

ՏԱՇԿԷՆՏ, 9 փետրվարի։ Սամարղանդից Տաշկէնտ գնացող գնացքը ազդանշանով կանգնեցրվեց ճանապարհին 2 չարամիտներ, թռչելով գնացքից, ուժով ստիպեցին մեքենավարին զատել շոգեմեքենան գնացքից, նստեցին նրա մէջ և իրանք առաջ գնացին և քաղաքից երկու վերստ հեռաւորութեան վրա իջան շոգեմեքենայից և անյայտացան։ Երևաց, որ կողոպտված է 14000 րուբլի. դրամատարը և նրան ուղեկցող երկու պահակները անհետ կորան նրանցից մէկը գտնվեց վերմակի մէջ փաթաթված։

10 փետրվարի

ԿՕՍՏՐՕՄԱ, 9 փետրվարի։ Առաւօտեան ժամը 5-ին հոգևոր դպրոցում այրվեց գրադարանը։ Կրակի ճարակ դարձան շատ հին ձեռագրեր։

ՌՈՄԱՆ, 9 փետրվարի։ Դմիտրէվսկի գիւղի շինական ժողովը դիմեց նահանգապետին և խնդրեց արտաքսել 5 գիւղացիների, որոնք պարապում են յեղափոխական պրօպագանդա մղելով։

ՎԱՐՇԱՎԱ, 9 փետրվարի։ 2 զինված անձինք ներս խուժելով պօստային բաժանմունքը, մահացու վիրաւորեցին կառավարչին, երեք ծառայողներին և երեք զինւորներին, կողոպտեցին եղած-չեղածը և անյայտացան։

ԼՕՁ, 9 փետրվարի։ 10 զինված անձեր փողոցում կողոպտեցին Չընատոխօվի ծննդաբերական ապաստարանի ընկերութեան գանձապահին որից կորզելով 4750 րուբլի, անյայտացան անմնաս։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 9 փետրվարի։ Ամերիկական Կարմիր Խաչը հանգանակութիւն է անելու Ռուսաստանի քաղցած ազգաբնակութեան օգտին և գումարները կուղարկէ Ռուսական Կարմիր Խաչին։

ՓԱՐԻԶ, 9 փետրվարի։ Լրագիրների ասելով կաթոլիկները գումարելու են մի մեծ ժողովըրդական ժողով քննելու այն հարցը, թէ ինչպէս կարելի է կռւել ֆրանսիական կառավարութեան դէմ—կաթոլիկ եկեղեցուն հալածելու առիթով։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերքաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) միզաստ. հ.։

Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և ներարդյին։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Մ. Գ. ԱՒՍՏՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վերաբուժութիւն։

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկաւոր։

Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ—1—2 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.։

Գ. Ե. Գուրդինօվ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ—6½—7½ ժ.։

Վճարը 50 կ.։ Հիւանդները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

№ 5 Ժողովրդական Ներկայացում 5 №

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Կիրակի, փետրվարի 11-ին

Հայ Թատերասիրաց նորակազմ խումբը

կը ներկայացնէ

I

Ջոհի փոխարէն զոհ

կոմեդ. երեք գործ.

II

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿ

Վոդ. 1 գործ. թարգմ. Ա. Յովհաննիսեանի։ Մասնակցում են՝ տիկ. Արվանեան, պ. պ. Անտօնեան, Վ. Գալստեան, Գրիգորեան, Թօրոսեան, Ղազարեան, Վանչիր, Տէր-Առաքելեան, Փիրումեան և ուրիշները։

Տեղերի գները 50-ից մինչև 10 կոպէկ։

Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան։

Րէժիսէօր՝ Վանչիր

Կարգադրիչ՝ Գ. Փիրումեան

Հերթական կարգապահ՝

Ռ. Գալստեան և Ա. Լաչքարեան

(շ. կ.) 2—2

Լոյս տեսաւ

„ԵՐԿՐԻ ՁԱՅՆԻ“

№ 6

Անմեղ Ռիզայի պատկերով

Հայ-քիւրդական համերաշխութեան ցնորքը	Տ. Զաւէն
Օսմանեան Սահմանադրութիւնը	
Երիտասարդ Թիւրքերի կեանքից	Տ. Զ.
Թիւրք բանաստեղծութիւն (Բացակայ գեղեձկուհի)	Ֆայիկ Ալի
Անմէղ Ռիզա	
Հայաստանի կացութիւնը 1881-էն առաջ	Ռօլէն Ժակմէն
Ազատութեան ճանապարհին (բանաստեղծութիւն)	Ս. Նամալեան
Թիւրքահայ երգիծաբանութիւն (Խօսքեր առ Թօթօ)	Յ. Ալփիար
Եկեղեցական-դպրոցական կալւածների յափշտակման հարցը	
Մամուլի շուրջը	
Թղթակցութիւններ	
I Նամակ Էրզրումից	Արտեմիս
II	Արշակունի
Դրութիւնը Էրզրումի մէջ	
Նոր ստացած գրքեր	
Յայտարարութիւններ	

„Գուտտեմբերգ“

գրավաճառանոցում վաճառվում են

Ռուսերէնից—հայերէն բառարան Յ. Դպրաբաշեանի, գինն է 8 ր.։ կազմած 9 ր., 10 և աւելի։

Հայերէնից—հայերէն բառարան 4 ր. 60 կ.։

Ֆրանսերէնից հայերէն բառարան, Լուսինեանի 15 ր.։

Словарь Иностранныхъ словъ Гавкина, կազմած 85 կ.։

Գերմաներէնից—հայերէն բառարան կազմած Կօյլուի 7 ր.։

Բնաշխարհիկ բառարան, մասն ա. Էֆրիկեանի 6 ր.։

Энциклопедическій словарь, կաշեկազմ 3 ր.։

Карманный Орѳографическій словарь, 50,000 բառ, կազմով 1 ր. 40 կ.։

Словарикъ, 7000 բառ, ուղղագրութեան համար, 10 կ.։

Буква Ѣ. այն բառերը, որ գրվում Ѣ-ով, 5 կ.։

Դիմել Тифлисъ, Книжный магазинъ Гуттенбергъ Г. Галустянцу.

2—2

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Մասնագէտ ՆԵՐՔԻՆ և ԵՐԵԽԱՅՈՑ հիւանդութիւնների առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւններ։ Ընդունելութիւնը ամեն օր 12—1 ժ. առաւ. և 5—6 երեկ.

Միխայլովսկի պր. տ. Ճավճավաձէի № 36

69—100

Ներկայացուցիչ Թիֆլիսի համար Марксъ Познеръ въ Лодзи. (10, 18, 26) 1—3

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1907 Թ.

„ԱԽՈՒՐԵԱՆ“

Գրական և հասարակական օրաթերթի

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՈԼՈՒՄ

[illegible]

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ

	Տարեկան	Կէս տարին
Ալէքսանդրօպոլում	[illegible]	[illegible]
Ուրիշ տեղեր	[illegible]	[illegible]
Արտասահման	[illegible]	[illegible]

Խմբագրութեան հասցէն Александрополь. Редакція газеты «Ахуріанъ». Արտասահմանից Alexandropol, Rédaction «Akhourian» (Caucase).

1—3 Խմբագիր-հրատարակիչ [illegible]

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1907 Թ.

„ՕՐԵՐ“

Հասարակական, մտաւորական, քաղաքական և գրական

ՕՐԱԹԵՐԹԻ

[illegible]

Բաку, Редакція «Оreръ» около Парапета подъ гостиницей «Метрополь»

Արտասահմանից դիմել Russie Bacou Redaction de journal «Orère»

3—3

Ց. ԴԱԼԲԵՇԵԱՆԻ

I

ԼՈՒՍԱՏԱՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆ ՈՍԿՈՐԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

[illegible]

II

ԼՈՒՍԱՏԱՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆ

[illegible]

Արմянская Духовная Семинарія

[illegible]

10—1

Բարձրագոյն [illegible]

10—3

ԹԻՖԼԻՍ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

[illegible]

(7, 9, 11)

Գիմնազիայի [illegible]

1—3

ԾԱԽՎՈՒՄ Է

ԱՆԹՐԱՑԻՏ

[illegible]

ՉՈՐ ՓԱՅՏ

[illegible]

1—5

[illegible]

1—5

Փոխել եմ [illegible]

3.

1—3

ԲԺԻՇԿՈՒՀԻ

Մ. Փ. Ջախարբէգեանց

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ և ՔԱՂԾՐԵՆՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Ընդունելութիւնը [illegible] 10—12 ժ.

Տելեֆոն № 1087

106—150

Մի հայ երիտասարդ

[illegible]

(շ. ս.) 1—3